

Universiteit Antwerpen
Faculteit Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2015-2016

MASTERPROEF

**Ten-Bel hotelpark: een socio-semiotische analyse
'60,'70,'80 en anno 2015.**

Bert Vissers

Promotor: Prof. Dr. Luc Pauwels

Medebeoordelaar: Robbert Jacobs

‘Een geslaagd object, in de zin dat ze bestaat voorbij haar eigen identiteit, is een object dat een duale relatie tot stand brengt, een relatie die kan ontstaan door middel van misleiding, van contradictie, van destabilisatie, maar die in feite de zogenaamde realiteit van een wereld confronteert met de radicale illusie ervan.’

- Jean Nouvel en Baudrillard, Unieke objecten, Klement/Pelckmans, 2014, p. 23.

Aantal woorden: 11183

Abstract

Ten Bel (Tenerife-Belgium) is a holiday resort located in the south of Tenerife. The resort was built in the early '60 ties as a holiday resort for the fast growing tourism in Europe. With its modernist architecture it became a high-end resort for holiday seekers trough-out the '60-'70-'80. In the mid '80 ties the park began to decline due to competition and malfunctioning. In 2001 it went bankrupt and was sold into pieces. Inspired by the socio-semiotic analysis of Marc Gottdiener's 'Disneyland: A Utopian Space' this research tries to uncover the meaning system behind the holiday resort of Ten Bel as a case study. The holiday resort and Belgium are analysed trough syntagmatic and paradigmatic associations. In the syntagmatic analysis the resort is contrasted with Belgium. The paradigmatic analysis articulates the growing impact of capitalism in the social formation of Belgium in addition with the ideas of the founder of the resort M. Huygen. By using documentation, communities on Facebook, family archives and self-generated imaginary this analysis has also a strong emphasis on the visual aspects of research.

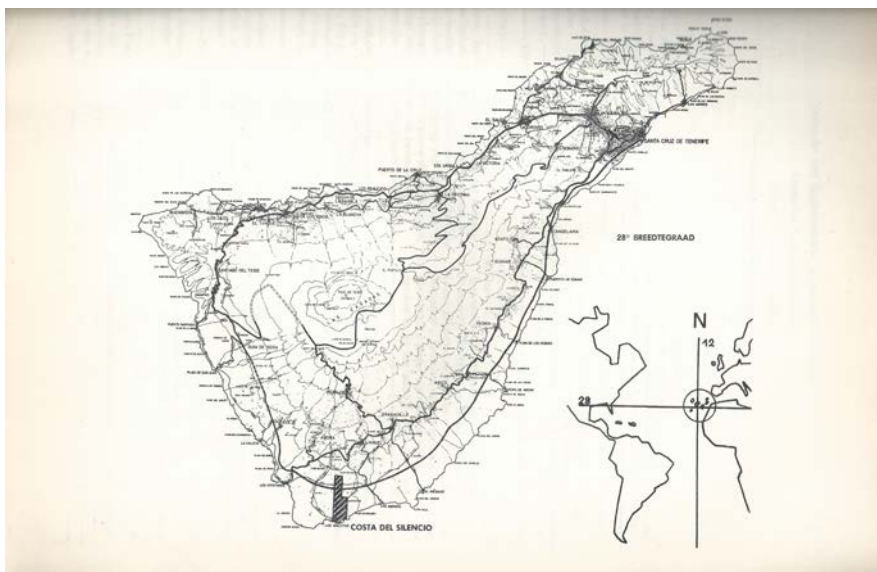
Socio-semiotics, Tourism, Capitalism, Tenerife, Belgium.

INHOUDSTAFEL

1. 'Mama, papa: waarom gaan wij niet naar Tenerife?'
2. Methodiek
 - 2.1 Herkomst en diversiteit van het gebruikte beeldmateriaal
 - 2.2 Uitdagingen omtrent het gebruikte beeldmateriaal
3. Socio-Semiotiek: Gottdiener's Disneyland
4. Socio-Semiotiek op Tenerife: 'Tourist Town' Ten Bel
 - 4.1 Ontstaan en geschiedenis
 - 4.2 Vissersdorp Las Gallettas en 'Tourist town' Ten Bel
 - 4.3 België versus Ten Bel
5. 'Tourist town' in een bredere context
6. Conclusie
7. Bibliografie en filmografie

1. 'Mama, papa: waarom gaan wij niet naar Tenerife?'

Ten Bel is een vakantiecomplex gelegen in het Zuiden van het eiland Tenerife. (Afbeelding 1) Vanaf 1964 werd het uitgebouwd door Michel Huygen, mijn grootvader. (Afbeelding 2) Het werd al snel een trekpleister voor vele Vlamingen die er hun eerste vliegvakanties zouden beleven. (Devos, 2016) Het 45 hectare groot terrein (vergelijkbaar met vier maal de oppervlakte van de Zoo van Antwerpen) omvatte op haar hoogtepunt acht complexen goed voor vijfduizendtweehonderd bedden. In 2001 ging het park failliet. De ontwikkeling en evolutie van Ten Bel, wat later het massatoerisme op Tenerife zal genoemd worden is zelden in beeld gebracht laat staan onderworpen aan visueel onderzoek. Ik bezocht het complex slechts twee maal. De eerste keer met mijn ouders in 1999 en de tweede keer in 2015 ter voorbereiding van dit onderzoek. De dualiteit die er leefde binnen de familie Huygen omtrent Ten Bel is tot op vandaag nog steeds voelbaar. Enerzijds is ze positief omwille van het ondernemerschap en het visionaire gedachtengoed rond het complex, anderzijds negatief door de allesomvattende ondernemersdrang van mijn grootvader. Het gevolg hiervan was dat zijn gezinsleven op een secundaire plaats kwam te staan en sommige familieleden met de grote Ten Bel machine moesten meedraaien. De vele gekleurde discussies, de spanningen die dit met zich meebracht en de complexiteit van het verhaal, die zich over decennia uitspint is voor mij één van de hoofdredenen van dit onderzoek. (Timmermans, 2016) Mijn ouders zaten eerder in het kritische *'we willen weinig tot niets te maken hebben met Ten Bel'* kamp, wat mijn fascinatie over de jaren alsmaar meer heeft gevoed.

Afbeelding 1: Auteur onbekend. (4 maart 1964). Locatie Ten Bel op Tenerife Zuid [Illustratie].

Verkoop brochure 1964. Archief Vissers – K. Huygen.

Afbeelding 2: Fotograaf onbekend. (1972). M. Huygen: *'Les managers Belges'*, P. Colson & R. Devreker, [Foto].

Een tweede reden voor mijn motivatie is dat het vakantiepark eerder onderbelicht of hoofdzakelijk negatief in beeld kwam door de finale afloop (eerst het verval en dan het faillissement) van het complex. Nochtans is voor vele Vlamingen en andere toeristen Ten Bel lange tijd een oase van rust en vakantiegevoel geweest. Na vijf decennia is de tijd rijp om het project te onderwerpen aan een analyse.

Ten derde, is de maatschappelijke impact van Ten Bel nog steeds actueel is en blijft het mensen beroeren. Het voorbije televisieseizoen was er op de zender één de reportage *'Via Annemie'* over Ten Bel te zien. (Struyf, 2016) Wie de zoekterm *'Ten Bel Tenerife'* ingeeft, vindt al snel verschillende links terug die de bewogen geschiedenis van het voormalige vakantiepark Ten Bel schetsen. Op de sociale netwerksite facebook zijn de community pagina's *'Ten Bel Fotos para el recuerdo'* (506 leden) en *'Salvemos Ten Bel'* (2145 likes en meer dan 16085 comments op de facebookpagina) de interessantste.

Een laatste reden is dat we vandaag de dag nog steeds gelijkaardige initiatieven zien opduiken in Tenerife. (Trends, 2015) Zo zijn de Corales Suites van de West-Vlaamse families Deceuninck, Vandermarliere, Van Biervliet (Fivanco) en Etienne Declercq een voorbeeld van hoe het verleden zich kan herhalen. (Corales Suites, 2015) Dit kleinschaliger complex met hotelservice wil de troeven van het eiland verder commercialiseren en uitbouwen. Het is bijna een exacte kopie van de jaren '60 versie van Ten Bel. Exclusief, modern en een gegarandeerde return on investment van 6% (Afbeelding 3). Woordgebruik en vormgeving van de brochure valt niet mis te verstaan voor de lezer. Een Raveel of Miro aan de muur, *'Topsegment'*, *'architecturaal hoogstandje'*, *'golfterreinen'* en *'exotische bloemenpracht'* zijn maar enkele voorbeelden. Deze nieuwe initiatieven komen er nadat de Spaanse regering een moratorium (beperkingen m.b.t. bouwen: alleen 5 sterrenhotels mogen nog) heeft uitgevaardigd omtrent de verder ontwikkeling van het eiland. Het toont aan dat het toerisme op Tenerife (terug) bezig is aan een opmars. (Bianchi, 2004; Gran Canaria, 2015) De mondiale politieke en economische instabiliteit zorgt er immers voor dat veel toeristen teruggrijpen naar reeds gekende en veilige zonbestemmingen zoals Tenerife.

Afbeelding 3: Vissers. B., (2016). Corales Suites: beelden genomen uit brochure Corales Suites. [Foto].

2. Methodiek

'(...) et qu'enfin à l'horizon de toutes ces visions ou quasi visions, c'est le monde même que j'habite, le monde naturel et le monde historique. Avec toutes les traces humaines dont il est fait; autant cette convictions est combattue, dès que j'y fais attention, par le fait même qu'il s'agit là d'une vision mienne.'

- Maurice Merleau-Ponty, *Le visible et l'invisible*. p. 19

Het fenomeen toerisme is al vaak onderwerp geweest van wetenschappelijk onderzoek. Het thema is zo breed dat het noodzakelijk is om het af te bakenen. In een netwerk analyse over toerisme (gebaseerd op co-citation analyse) delen de onderzoekers Beckendorff en Zehrer (2013: 121-149) het thema op in drie groepen. De eerste groep verenigt sociologie, antropologie en psychologie. De tweede groep focust zich op geografie en planning. De laatste groep benadert toerisme via het consumentengedrag. Daarnaast analyseren de onderzoekers welke invalshoeken het vaakst worden belicht. Toerisme als sociaal fenomeen; toerismeplanning en de ervaringen van bewoners met de toerist; consumentengedrag en de perceptie van bestemmingen, scoren het hoogst. Vervolgens merken zij op dat vroeger de belangrijkste wetenschappelijke bijdragen uit de hoek van de sociale wetenschappen voortvloeiden, maar dat vandaag de dag de invloed van marketingonderzoek en consumentengedrag aan populariteit wint. Ze concluderen dat toerisme-onderzoek een interdisciplinaire activiteit blijft die vooral wordt gevoed door sociologie, antropologie, psychologie, geografie en consumentengedrag. Hierbij valt op dat er een duidelijke scheiding is tussen enerzijds institutionele- en anderzijds intellectuele studies. Naast een pleidooi voor een multidisciplinaire benadering van het thema, kaarten Beckendorff en Zehrer ook enkele leemtes binnen het huidige onderzoekklimaat aan.

'Another approach to analysing the networks is to consider those areas that remain silent. Humanities disciplines such as philosophy, literature, history, religion and linguistics have enormous potential to contribute to the tourism field but are not well represented amongst the most influential authors. Likewise, social sciences such as education and cultural studies are not associated with the work of the most cited authors while political science is only represented by the work of Colin Michael Hall. In the professional and applied sciences areas like media studies, communication, business strategy, accounting and law are conspicuously absent while the role of economics is not nearly as dominant as might be expected.'

Het zijn net deze lacunes die ik in deze scriptie aan bod wil laten komen. De combinatie van studies en analyses uit de humane wetenschappen zoals filosofie, geschiedenis, semiotiek, sociale wetenschappen en culturele studies, dragen bij tot een beter inzicht in de mechanismen van toerisme.

Het gebruik van een case-study als Ten Bel is zinvol door de interessante evolutie die het park heeft doorgemaakt. Als toeristisch complex met zijn eigen planning, organisatie, beeldvorming en evolutie kan het ons iets vertellen over welke maatschappelijke en ideologische ideeën er aan ten grondslag liggen. Ontstaan in het begin van de jaren '60 en verder uitgebouwd en geëxploiteerd in de jaren '70, '80, '90 en 2000 kan het ons inzicht geven in hoe de samenleving is geëvolueerd.

Dit onderzoek heeft kortom als doel om betekenis te ontwaren die niet alleen aan de oppervlakte zichtbaar is, maar die we via haar culturele producten kunnen afleiden. Of zoals Jean Baudrillard het uitdrukt *'Het was niet de architecturale betekenis van die gebouwen die mij boeide, maar de wereld die ze vertaalde.'* (Baudrillard & Nouvel, 2000: 12) Deze scriptie wil een beeld schetsen van een veranderende tijdsgeest én ideologie. Een systematische en brede benadering om deze achterliggende mechanismen te ontwaren is noodzakelijk. (Posner, 2011) De socio-semiotiek biedt hiervoor een goed kader aan.

Pauwels beschrijft in zijn boek *Reframing Visual Social Science: towards a more visual Sociology and Anthropology* (2015: 47-64) de socio-semiotische analyse als volgt. De socio-semiotiek analyseert hoe betekenis wordt geconstrueerd door verschillende tekens te onderscheiden (iconen, indexen, symbolen), de mate waarop ze betekenissen genereren (denotatie is het eenvoudige woord en connotatie de betekenis die we eraan toevoegen) en door duidelijk te maken dat betekenis ontstaat door bepaalde keuzes uit een serie van paradigma's te onderzoeken. De combinatie van deze keuzes in een syntagmatische structuur levert een bepaald effect op. Deze syntagmatische structuren komen voor op het niveau van het statische beeld en worden gevormd door combinaties van 'betekenaars' (signifié) op het niveau van het afgebeelde (events) en de afbeelding (fotografische keuzes). De socio-semiotiek voegt daar nog een dimensie aan toe. Zo is de context waarbinnen betekenis geconstrueerd wordt variabel en afhankelijk van de gebruikte 'regels' en hun toepassing. Vragen over macht en ideologie kunnen zo beter worden blootgelegd. Symbolische of connotatieve betekenissen komen zo beter aan de oppervlakte.

De betekenis van *'Tourist Town'* Ten Bel is dus gebaat bij deze analyse die verder moet gaan dan de manifeste en kwantificeerbare elementen van een beeld.¹ De klassieke retorica met haar stijlmiddelen en technieken om te overtuigen kan ons hierbij helpen. Zo kunnen beelden als *'tekst'* ingezet worden als we ze beschouwen als communicatieve middelen die als doel hebben ons als kijker te overtuigen van een bepaald idee. Durand en Berger (in Pauwels: 2015) hebben met hun onderzoek aangetoond dat reclame, documentaire beelden, familiebeelden en persbeelden kunnen worden ingezet als visuele middelen in een retorische communicatieve strategie om de kijker te overtuigen.

¹ De architecten van het complex spraken van bij de start van het interview over *'Tourist Town'*.

Een opmerkelijk verhelderende socio-semiotische analyse is deze van Marc Gottdiener *'Disneyland: A Utopian Urban Space'* (1982). Zijn methodiek zal ik toepassen op het vakantiepark Ten Bel. Disneyland is een entertainmentpark maar heeft tegelijkertijd een enorme symbolische waarde. Hoe deze betekenissen tot stand komen is niet altijd even duidelijk en het is dan ook noodzakelijk om de mechanismen die hierbij aan het werk zijn te analyseren zo stelt Gottdiener. Via de socio-semiotiek krijgen we een beter inzicht in hoe een 'built environment' ons kan vertellen over mechanismen die werkzaam zijn in de ganse samenleving.

Gottdiener's methodiek van Disneyland dient als vertrekpunt en wordt verder aangevuld en uitgewerkt met andere invloedrijke auteurs binnen het onderzoeksveld. Het werk van John Urry *'The Tourist Gaze'* (2002) en W.J.T Mitchell's *'Landscape and power'* (2002) zijn daarbij de twee voornaamste. In de syntagmatische analyse van Ten Bel wordt er gebruik gemaakt van het boek *'Politieke geschiedenis van België: van 1830 tot heden'* van Els Witte, Jan Craeybeckx en Alain Meynen om de evoluties in België te onderbouwen en te vergelijken met Ten Bel. In de paradigmatische analyse zal ik de impact van het kapitalisme op de sociale context van België verbinden met de persoonlijkheid van Michel Huygen. De vraag is dus of we parallellen kunnen vinden tussen de twee betekenisvelden van Disneyland en Ten Bel. En zo ja, welke dan? Aan de hand van deze socio-semiotische analyse van het hotelpark hoop ik mechanismen te ontdekken die aan de grondslag liggen van de huidige toestand van het park. De evolutie van het vakantiepark in de jaren '60, '70 en '80 heeft het potentieel om aan te tonen hoe een tijdsgeslacht verandert en op welke manier dit wordt vertaald in de fysieke omgeving die ons omringt. Die fysieke veranderende omgeving illustreer ik aan de hand van gevonden en eigen gemaakt beeldmateriaal.

2.1 Herkomst en diversiteit van het gebruikte beeldmateriaal

Voor we van start kunnen gaan met de socio-semiotische analyse is het van belang dat ik de herkomst van het gebruikte bron- en beeldmateriaal aangeef. Er zijn twee groepen: archiefmateriaal en zelf gemaakt beeldmateriaal.

Het archiefmateriaal komt van verschillende bronnen. In de zoektocht naar beeldmateriaal leek het mij van onschatbare waarde dat ik de familie Huygen zelf betrok. De voordelen hiervan zijn veelzijdig. Zo werd iedereen onmiddellijk op de hoogte gebracht van het onderzoek en kon ik duiden wat de onderzoeksopzet was om zo meer draagvlak te genereren. Niet iedereen stond immers te springen om terug in het ondernemersverleden van mijn grootvader te duiken. Bovendien hebben egodocumenten een belangrijke waarde en zijn ze een noodzakelijke aanvulling bij de beelden die gebruikt werden voor de promotie van het park. Via thuisbezoeken werd de opzet verduidelijkt en werd de participatie aan het onderzoek verhoogt. Verhalen en anekdotes kwamen stelselmatig naar boven. Aan de familie werd gevraagd om in hun archief te duiken en beeldmateriaal (familiefoto's, advertenties, brochures,

postkaarten, filmpjes, kaarten) van het complex te verzamelen. De archieven van Hilda Huygen - Van den Driessche, Viviane Huygen en Karel Vissers, Paola Huygen - Dinet, Jan Huygen, Kristin Huygen en Gustaaf Vissers, Inge Huygen – Aertbeliën werden gebruikt in dit onderzoek.

Daarnaast heb ik ook beroep gedaan op de fotoalbums van andere families: de familie Smets (dochters Hilde en Kris), Maggy Van Dam en Chantal Nuytten waren zo vriendelijk om hun archief open te stellen voor dit onderzoek. Jos Smets en zijn vrouw waren door de slechte gezondheid van Jos genoodzaakt om in '78 uit te wijken naar Tenerife. Ze waren dan ook belangrijke getuigen van de evolutie van Ten Bel en hielden er een uitgebreid archief op na. Het archief van Maggy Van Dam is ook interessant. Zij was immers verantwoordelijk voor de verkoop van het hotelpark in het buitenland en woont nog steeds in het Bellavista complex op Tenerife, waar ik haar bezocht in de zomer van 2015. Tenslotte gebruik ik het archief van de familie Nuytten. Mevrouw Nuytten is de directrice van de school waar ik lesgeef en heeft er als tiener meerdere vakanties doorgebracht.

Een tweede belangrijke bron is het internet. De twee community groepen '*Ten Bel - Foto's para el recuerdo*' en '*Salvemos Ten Bel*' op facebook bieden een onschatbaar arsenaal aan relevant beeldmateriaal over de decennia heen. Beide *communities* tonen aan dat heel wat mensen zich – op zijn minst – betrokken voelen bij het onderwerp. Het lijkt erop dat velen een bepaalde nostalgie koesteren naar Ten Bel's glorierijke verleden, anderen willen eerder aanzetten tot sociale verandering en herwaardering van het park. (Afbeelding 4) Als aanvulling op de familiearchieven zijn deze beelden van groot belang.²

Afbeelding 4: (Links) Lopez, G.B., (1966.) Zicht op zeezwembad en restaurant. [Foto].

Opgehaald van '*Ten Bel - Foto's para el recuerdo*' op 7 augustus 2015.

(Rechts) Santamaría, C., (23 augustus 2013) Een opkuisploeg van residenten aan het administratief centrum. [Foto].

Opgehaald van '*Salvemos Ten Bel*' op 10 september 2015.

² Waar mogelijk is steeds de auteur van het beeld gecontacteerd of werd de auteur ervan vermeld.

Een derde belangrijke bron was het beeldmateriaal dat ter beschikking werd gesteld door de oorspronkelijke architecten van het project: Javier Díaz-Llanos La Roche en Vicente Saavedra Martínez. (Afbeelding 5) Tijdens een interview met beide heren in Tenerife tijdens de zomer van 2015 werden vragen beantwoord over de beginperiode, ideeën en evolutie van het park. De twee kranige zeventigers zijn nog steeds actief en houden een rijk archief bij van al hun projecten. Wekelijks komen ze samen om dit archief te verfijnen en in te gaan op vragen uit de architectuursector die ze nog regelmatig krijgen. Ze waren dan ook zo vriendelijk om in te gaan op al mijn vragen.

Afbeelding 5: Verrykt, J., (17 juli 2015). Bezoek aan de architecten Díaz-Llanos & Saavedra Martínez [Foto].

Archief B. Vissers

De tweede groep beelden werden gemaakt door Jelle Verrykt, Carl-Philippe Coenen en mezelf tijdens de zomer van 2015. Daarbij werden verschillende aspecten van het huidige park in beeld gebracht. Zo werd er niet alleen gekeken naar hoe het park is opgesplitst na het faillissement - en waar de tekenen van verval zichtbaar zijn - maar ook naar de elementen die vandaag de dag nog goed functioneren en

waar een duidelijk herstel zichtbaar is. Op die manier hoop ik een duidelijk en volledig beeld te geven van het vakantiepark. Doel daarbij is om aan te tonen hoe een niet stedelijke omgeving op vijftig jaar drastisch kan veranderen en dat de symbolische verschuiving die daarmee gepaard gaat ons iets kan vertellen over hoe de samenleving is geëvolueerd. We kunnen onze omgeving ‘lezen’ aan de hand van haar culturele producten. Het gebruikte beeldmateriaal in deze scriptie is kortom van primordiaal belang. Het is niet louter een illustratieve aanvulling op de inhoud van het onderzoek. Het beeldmateriaal is getuigen van een complex verleden en wordt via dit onderzoek in een nieuwe context geplaatst. Betekenissen kunnen maar ontstaan als we een dynamisch proces van interpretatie, betwisting of vertaalslag in gang zetten. (McQuire, 2013: 227).

2.2 Uitdagingen omtrent het gebruikte beeldmateriaal

Verschillende uitdagingen zijn verbonden met de herkomst van het gebruikte materiaal: productieomstandigheden, doel en gebruik van de beelden is niet zonder gevaar van een overhaaste interpretatie (Pauwels, 2015: 48). Gezien mijn eigen achtergrond heb ik voldoende contextuele kennis om dit tegen te gaan. Een tweede belangrijk punt in dit onderzoek is de betrouwbaarheid van de respondenten. Gezien het bewogen verleden van het hotelpark en mijn persoonlijke band ermee zullen mogelijk geïnteresseerden eerder terughoudend zijn geweest om mee te werken aan dit onderzoek. (De Tijd, 1991-94; Van den Dobbelsteen, 1993) Om té persoonlijke interpretaties, zowel langs onderzoekers- en respondent-zijde, te vermijden werden andere culturele, historische en technische bronnen geraadpleegd. Ook werd rekening gehouden met wat werd afgebeeld (of net niet) en hoe een object in beeld is gebracht. Het decoderen van al deze elementen is niet eenvoudig gezien de opzet van dit onderzoek en de verscheidenheid van het beeldmateriaal. (Pauwels, 2015: 52). De socio-semiotiek als methodiek zal helpen om deze problemen aan te pakken en voorbij te gaan aan een statisch-formele analyse van beelden.

3. Socio-Semiotiek: Gottdiener's Disneyland

Voor vele naoorlogse ondernemers was Amerika *'the place to be'*. Het land van economische vooruitgang, hét toonbeeld van ondernemerszin en durfkapitaal. (Hilger, 2012) Voor Michel Huygen was dit niet anders. De invloed van *'The American way of life'* zal hij later implementeren in zijn eigenste vakantiepark.

'De plannen voorzien nog in een openluchtmuseum voor 1500 man, een conferentiezaal een vijfsterrenhotel, een jachthaven, een dolfinarium, een kunstmatig binnenmeer en onderwater-restaurant, een subtropische tuin, een soort Disneypark, een kunstenaarsdorp en een commercieel centrum met 45 boetiekjes. Verder de nodige elektrische witkarren want het complex is te groot om te voet te worden doorkruist.' (Den Houter, z.d.; Lek, 1966: 9)

Gottdiener beargumenteert in zijn artikel *'Disneyland: A Utopian Urban Space'* (1982) een socio-semiotische benadering om Disneyland (California - Anaheim) te analyseren. Deze houdt in dat we het park kunnen opdelen in verschillende zones die zowel het park typeren als haar bedenker. Walt Disney verpersoonlijkte met zijn Disneyland de *'American way of life'* perfect: een laat imperialistisch kapitalisme en bijhorende ideologie. Walt's persoonlijkheid en het laat kapitalisme in de jaren '50 worden zichtbaar in hoe het park is geconstrueerd. Het is een *'mythische constructie'* zou Roland Barthes zeggen. Dit wil zeggen dat verschillende culturele artefacten kunnen onderzocht worden om de achterliggende betekenissen te ontwaren. Net zoals wijn, auto's of de foto's van Abbé Pierre bevatten culturele uitingen verborgen betekenissen. Deze verborgen betekenissen, die vaak worden voorgesteld als natuurlijk en universeel, zijn geconstrueerd en vastgelegd door de dominante kleinburgerlijke ideologie. (Berger, 2011) Disneyland als fantasieland en toonbeeld van een postmoderne beeldcultuur worden door Gottdiener onderzocht. Door het park te analyseren volgens cognitieve categorieën wil hij kenmerken van het postmodernisme ontdekken. Niet de gebouwde omgeving (cf. built environment) of de ervaring van bezoekers alleen zijn dus de focus maar een socio-semiotische analyse van het park. Deze methodiek houdt in dat elk cultureel object een gebruiksobject in een sociaal systeem is en onderdeel van een betekenisstelsel dat kan geïnterpreteerd worden door de gebruikers ervan. Het verband tussen ideologie en een gebouwde omgeving is het onderwerp van de socio-semiotiek aangezien deze gebouwde ruimten functioneren als expressieve symbolen. Hij verwerkt interviews, studies van geprinte documenten, geschreven bronnen over het onderwerp én ervaringen van bezoekers om zo de alledaagse cultuurkritiek te overstijgen.

Elke gebouwde omgeving kent twee betekenisniveaus: een ruimte die geproduceerd wordt en een ruimte die geconsumeerd wordt. Van beide ruimtes is een symbolische interpretatie mogelijk. Maar op welke manier een ruimte geconcipieerd wordt en hoe ze geconsumeerd wordt is vaak anders. Met de

productie van ruimte bedoelt Gottdiener de productie van betekenis van die ruimte, inbegrepen de constructie of de relaties met de gebouwde omgeving.

Een geproduceerde ruimte kan geconstrueerd zijn om een bepaalde boodschap over te brengen maar dit is niet noodzakelijk. Met consumptie van ruimte bedoelt hij de manier waarop een omgeving of het beeld ervan wordt gelezen door de ontvanger. De relatie zender - ontvanger (productie-consumptie) is per definitie tijdsgebonden aangezien de ontvanger deze ruimte maar kan '*lezen*' door het gebruik van de ruimte. De productie van betekenis is kwalitatief verschillend van de consumptie van betekenis. Beide vormen evenwel onderdeel van één geheel: de ervaring van een gebouwde omgeving als een betekenisvolle ruimte. Disneyland is zo een betekenisvolle ruimte volgens Gottdiener. We moeten dus niet enkel de betekenisvolle ruimte '*leren lezen*', we moeten ook kijken naar de productiezijde om deze materiële cultuur te begrijpen. Hij concludeert daarbij dat de betekenis van Disneyland op twee verschillende betekenislagen ligt. Enerzijds is er de persoonlijkheid van Walt Disney zelf, anderzijds de sociale context waarbinnen het laat kapitalisme in Amerika zich ontwikkelde. Beide betekenislagen roepen ontelbare associaties op en zijn mythisch van aard. Hieruit volgt dat geen enkele interpretatie de symbolische ervaring van het park volledig kan vatten zo stelt Gottdiener.

Hoe kunnen we Gottdiener's methodiek nu toepassen op '*Tourist Town*' Ten Bel? Is Ten Bel een postmoderne utopische stedelijke omgeving? Of heeft het park nog meer betekenislagen aan productie en consumptiezijde dan het Disney-themapark? Enkele grote verschillen springen onmiddellijk in het oog. Ten Bel werd gebouwd om te voorzien in de stijgende vraag van consumenten naar exotische vakantiebestemmingen. (Coenaerts, Henderickx & Van den Broeck, 1983) Het eiland Tenerife sprak daarbij tot ieders verbeelding door de exotische natuurpracht in het noorden en de ongerepte steenwoestijn in het zuiden. (Afbeelding 6) De geschiedenis leert ons dat het niet alleen een exotisch avontuur maar ook een fantastisch avontuur zou worden.

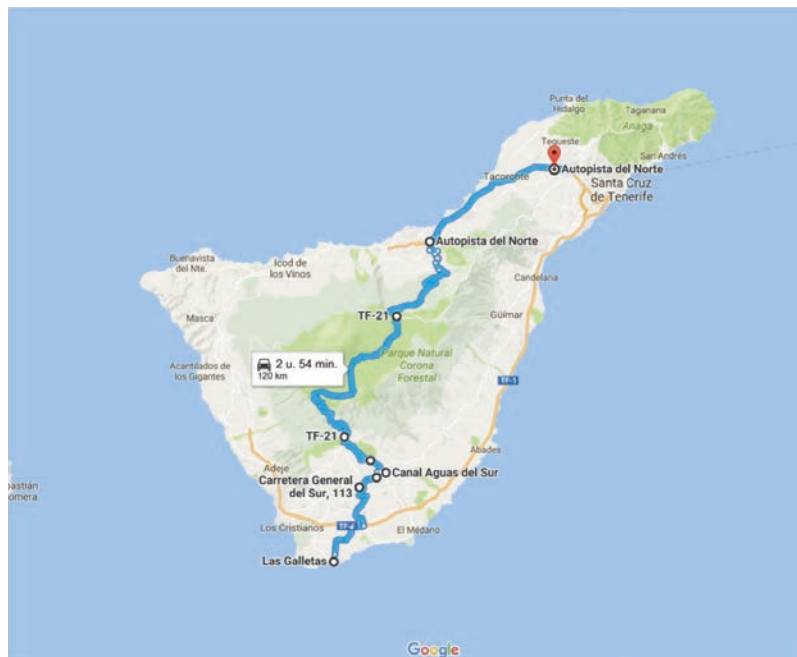

Afbeelding 6: Martínez V.S. & Díaz-LLanos J., (1964). Origineel plan met mogelijke invulling en uitbreiding het terrein. [Illustratie]. Archief Aertbeliën - I. Huygen.

4. Socio-Semiotiek op Tenerife: 'Tourist Town' Ten Bel

4.1 Ontstaan en geschiedenis

Het Ten Bel complex ligt vandaag op 11,5 km rijden van de zuidelijk gelegen vlieghaven Reina Sofia. In '64 was de enige verbinding met Tenerife de vlieghaven Los Rodeos in het noorden van het eiland. Van snelwegen naar het zuiden was nog geen sprake. De route naar Ten Bel verliep via kleine wegen wat de reistijd deed oplopen tot drie uur met de wagen en vier uur in een warme bus. (Afbeelding 7) In '64 hadden de Families Van Hove, Meysman van Lemberge en Ferket al enkele laagbouwoningen gebouwd op de Costa del Silencio. (Het huidige complex Bellavista). Door een gebrek aan middelen om deze verder uit te bouwen en te beheren werd er gezocht naar een investeerder. Via contacten binnen het Vlaams Economisch Verbond zal Michel Huygen in '64 als investeerder de uitdaging aangaan. (Afbeelding 8) Doel was om een hoteluitbating te organiseren via de verkoop en verhuur van immobiliën. Zo zouden eigenaars enkele weken of maanden van het jaar gebruik kunnen maken van hun eigendom, en de rest van het jaar zou Ten Bel de verhuur en hoteluitbating organiseren. Het businessplan was eenvoudig, maar zeer afhankelijk van de vele eigenaars. Daarover later meer.

Afbeelding 7: Vissers, B., (2016). Route naar Las Galletas in 1968 [Schermafbeelding].

Opgehaald van Google maps op 4 juni 2016.

Afbeelding 8: (Links) Alvarez, A., (z.d.). Constructiewerken op het Bellavistacomplex. [Foto]. Opgehaald van <http://www.panoramio.com/user/5462806?show=all> op 12 december 2015.

(Rechts) Alvarez, A., (1975). Constructiewerken op het Bellavistacomplex. [Foto]. Opgehaald van <http://www.panoramio.com/user/5462806?show=all> op 12 december 2015.

Vanaf '64 werd er in ijlt tempo gestart met de uitbouw van het vakantiepark. (Afbeelding 9-10) Wat oorspronkelijk op vijftien jaar moest gebouwd worden, heeft uiteindelijk 23 jaar geduurd. (Heylen, 1990) Het grootste deel van de zonnestad – zoals vermeld in een verkoop brochure uit 1968 – werd gebouwd tussen '64-'78 op een terrein van ongeveer 45 hectare. (Afbeelding 11) Afgesneden van vlieghavens en grote verbindingswegen werd er gestart met de bouw van een modern hotelcomplex geïnspireerd op Amerikaanse voorbeelden. (Dell Web, 2016) De verschillende complexen die gebouwd werden zijn: Bellavista (Mooi zicht), Eureka (Gevonden!), Carabela (Karveel), Drago (Drakebloedboom), Gemenis (Tweelingen), Frontera (Grens) - Primavera (Lente), Maravilla (Wonder, bouw start in 1976) en Alborada (Dageraad '87). In '76 is het grootste deel van het park realiteit en krijgt het stilaan zijn definitieve vorm. Het woestijngebied is dan al een kleine oase geworden. Elk deel van het park heeft zijn eigen identiteit en richt zich op een specifiek doelpubliek. Ten Bel is daarmee een cultureel product in een sociaal systeem en is daardoor onderdeel van een betekenisstelsel dat kan geïnterpreteerd worden. (Onderstaande Tabel 1) Elk complex staat daarbij voor een bepaalde levenshouding. (Afbeelding 12, Afbeelding 13). In de begindagen van het park is Ten Bel, net als Disneyland, zo goed als autovrij. Buiten enkele Mehari auto's voor vervoer en transport is het een klein dorp dat leeft op zichzelf en afgesloten is van de buitenwereld. (Afbeelding 14-17) Ook eten gebeurt meestal op het terrein in de aanwezige eetgelegenheden. (Afbeelding 18-19) Een Clock-O-Matic speelt deuntjes (Bijvoorbeeld *'Wel Annemarieke waar gaat jij naartoe?'*) en geeft het uur aan in het park. (Afbeelding 20) Ten Bel is in die begindagen door zijn desolate ligging een gesimuleerd dorp en vakantieparadijs waar grootstedelijke problemen zoals criminaliteit en overlast niet bestaan. De architectuur van het complex werd volledig in handen gelegd van twee Spaanse architecten Javier Díaz - Llanos La Roche en Vicente Saavedra Martínez. Burgerlijk Ingenieur Brautigan coördineerde de werken en was verantwoordelijk voor de uitbouw van het complex. (Afbeelding 21) De architectuur werd door

hen helemaal opgetrokken in de typische stijl van het modernisme. Beton, eenvoudige structuren en een spel met licht zorgen voor een strak geheel. Het lavalandschap, dat zo typerend is voor het Zuiden, willen ze op die manier contrasteren met de architecturale ruimte van het vakantiedorp.³

Tabel 1. Complexen en omschrijving volgens een brochure uit 1978.

Complex	Omschrijving
Bellavista	Prinselijke klasse
Eureka	Onder vrienden
Carabela	Verfijnde luxe
Drago	Exclusieve charme
Gemenis	Internationaal contact
Frontera	Familiale vrijheid
Primavera	Vakantievrijheid voor het gezin
Maravilla	Pure klasse
(Alborada)	(Voor sportievelingen)

Afbeelding 9: Miranda Armas, A., (1968). Videobeelden uit amateurfilm. [Film].

Opgehaald van 'Ten Bel Fotos para el recuerdo' op 21 februari 2015.

³ Persoonlijke communicatie met de architecten van het project op 17 juli 2015. Opnames beschikbaar maar niet in bijlage getranscribeerd.

Afbeelding 12: Ten Bel, (1978), Brochure voor toeristen uit 1978. [Foto]. Archief Huygen-Aertbeliën.

Afbeelding 13: Huygen, V. (1984). Afbeelding van de bouw van Alborada-complex. [Foto].

Archief Vissers - V. Huygen

Afbeelding 14: Huygen, V. (1976). Vervoer van en naar de luchthaven met een kleine bus. [Foto].
Archief Vissers - V. Huygen.

Afbeelding 15: Huygen, V. (1976). Kleine uitstappen gebeuren met Mehari wagens en Volkswagens. [Foto].
Archief Vissers - V. Huygen.

Afbeelding 16: Huygen, V. (1976). Kleine uitstappen gebeuren met Mehari wagens. [Foto].
Archief Vissers - V. Huygen.

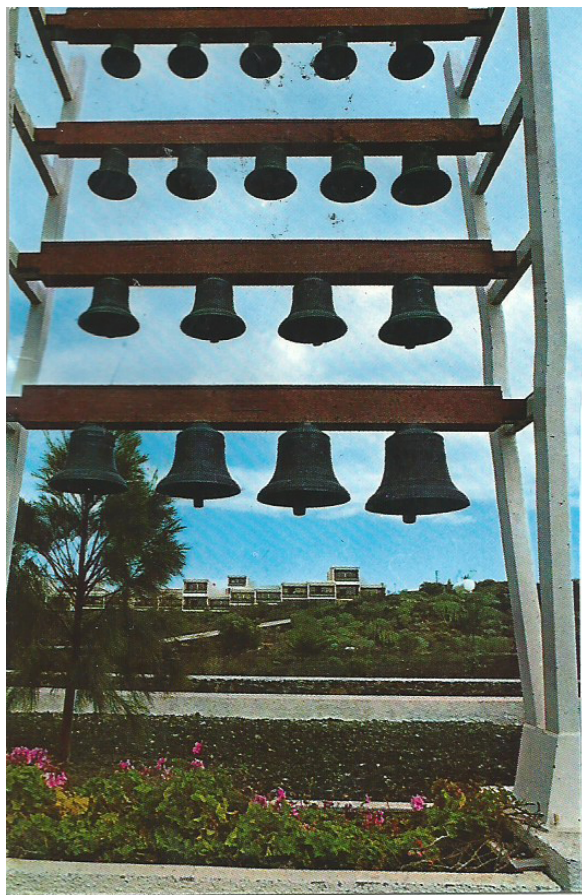
Afbeelding 17: K. Vissers, (1976). Eetgelegenheid op het complex Bellavista, De Kiosk. [Foto].
Archief Vissers - V. Huygen.

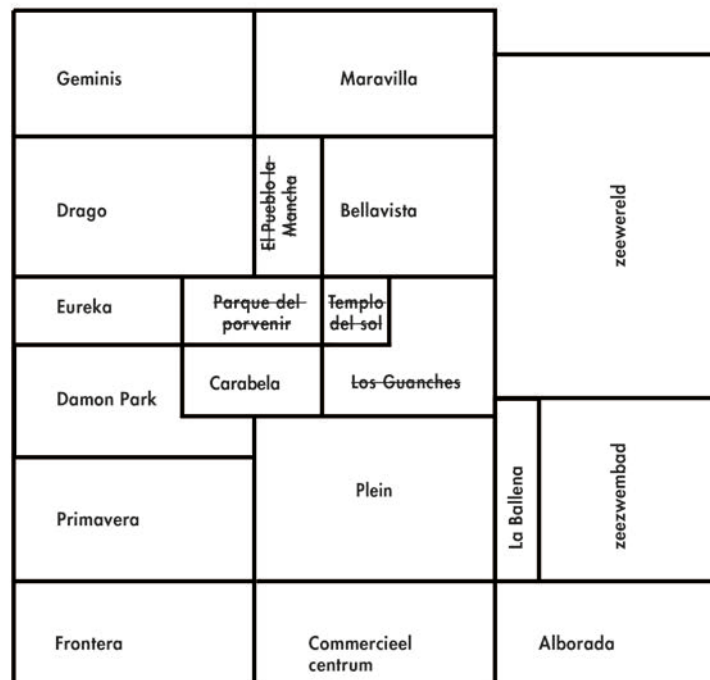
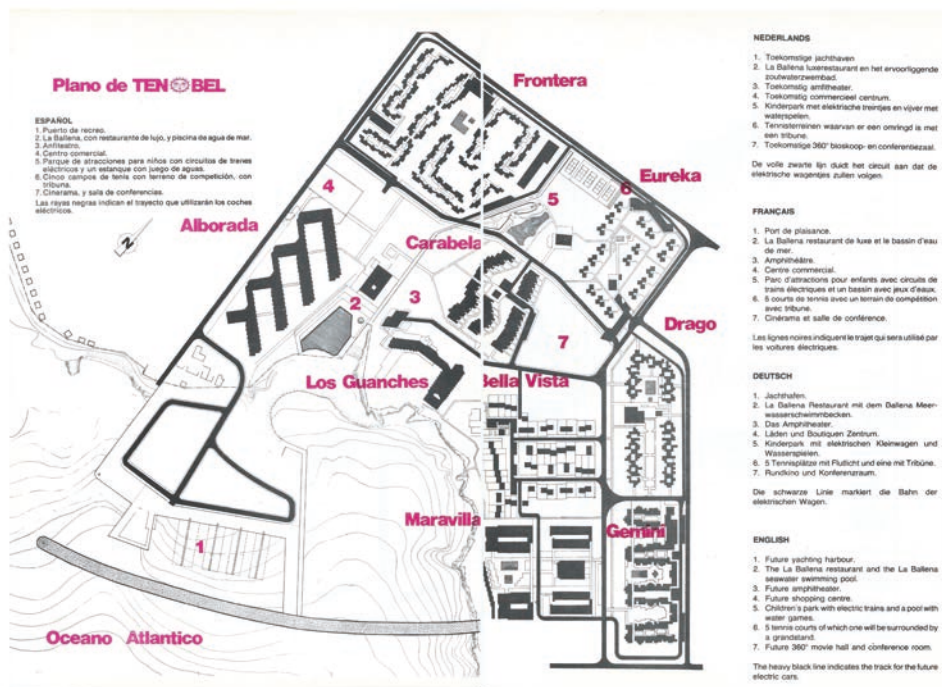
Afbeelding 18: Ten Bel Touring, (1968). Brochure voor toeristen Eetgelegenheid boven Bar Jonas aan het zee-zwembad. [Foto]. Archief Saveerda Martínez & Díaz-Llanos.

Afbeelding 19: Holiday International Company, (1976). Voorstelling organisatie. Kook-workshop. [Foto]. Archief Vissers – K. Huygen.

Afbeelding 20: Auteur onbekend. (1976). Postkaart met de Clock-O-Matic met zicht op Carabella. [Foto].
Archief H. Smets.

Afbeelding 21: (Boven) Ten Bel. (1974). Plan van Ten Bel met de verschillende complexen. [Scan].

Archief Vissers – K. Huygen

(Onder) B. Vissers. (2016). Vereenvoudigd plan van Ten Bel met de verschillende complexen. [Illustratie].

4.2 Vissersdorp Las Gallettas en ‘Tourist town’ Ten Bel

Ten Bel ligt vlak naast het vissersdorp Las Gallettas. In '64 is het een kleine gemeenschap van vissers en boeren. Door de snelle aanbouw van de verschillende complexen komen jaarlijks meer en meer toeristen naar het vissersdorp. De gebouwde omgeving verandert drastisch en de lokale gemeenschap wordt tewerk gesteld in de bouw en de exploitatie van het complex. Het is dan ook van belang om een blik te werpen op de verschillende betekenisystemen die Ten Bel al van bij het begin genereert in de sociale context van Tenerife-Zuid. De impact van het complex kunnen we op die manier beter plaatsen. Ik onderscheid hier zeven betekenisvolle codes en hanteer Gottdiener's socio-semiotisch model en voeg landschap toe.

Tabel 2: Socio-spatiale codes en opposities tussen Tenerife Zuid en Ten Bel tussen 1964-1975.

Teken systeem	Las Galettas, Tenerife Zuid	Ten Bel
Economie	Zelfvoorzienend: werken om te overleven. Rondkomen met een klein budget is de norm. Vissers/boeren.	Kapitalisme: Toeristen. Eens de aankoop van de reis of appartement is gemaakt, wordt geld herleid tot een ticket naar een plek van overvloed.
Transport	Noodzaak: vissersboot, karren, eerste auto's, landbouwwerktuigen. In functie van het werk.	Wandelaar: binnen het park worden we herleid tot wandelaars. Mehari-auto's, bussen voor transport. Transport eerder als element van avontuur en amusement.
Architectuur	Functioneel: woningen als bescherming, vorm van gelijkheid (van status is in het dorp geen sprake).	Modernistisch/esthetisch: architectuur in functie van entertainment. Symbolische (modernisme) en iconische status (gelijkenis) wordt hiermee opgeroepen.
Landschap	Schaarste: Lavagrond: ongerept, in functie van kleine landbouw en visserij. (Afbeelding 22)	Overvloed: Bebouwing en irrigatie door middel van aanleg van waterbekkens uit het noorden en recyclage van afvalwater binnen het park. Technologische uitbating van het landschap. (Afbeelding 23)
Kledij	Bewoners: Werkkledij van alledag.	Toerist: Vrijetijds-kledij, middenklasse. Sociaal genormeerd. (Scheppens, 2002) (Afbeelding 24)
Sociale controle	Dwang: socialisatie door de groep uit noodzaak tot overleven.	Gemeenschap: door vrijheid ingegeven. Bezoekers en hun sociale achtergrond zijn de enige beperkingen in het gedrag. Het personeel socialiseert het individu als onderdeel van het publiek en deelnemer in de show Ten Bel.
Voedsel	Substantie: Eten om te overleven. Voedsel is gebudgetteerd.	Feest: Internationale keuken met de schijn van overvloed.

Afbeelding 22: Alvarez, A., (1970). Koeien met zicht op de berg Amarilla. [Foto].

Opgehaald van <http://www.verpueblos.com/canarias/tenerife/las+galletas/foto/744712/>, 16 juni 2015.

Afbeelding 23: Garcia, A., (1970). Bouw van Carabella. [Foto].

Opgehaald van Fotos antiguas de Tenerife, 19 juni 2015.

Afbeelding 24: K. Vissers, (1976). Vrijtijdsplezier aan het Carabella-complex. [Foto].

Archief Vissers - V. Huygen.

4.3 België versus Ten Bel

Voor deze analyse baseer ik me op Gottdiener's methodiek en structuur en werk ze verder uit. De betekenislaag van het gezin, laat ik weg, omdat ze – in tegenstelling tot het kind georiënteerde Disneyland- minder van toepassing is op Ten Bel. Daarnaast voeg ik het landschap als betekenisvolle code toe aan de analyse. In een brochure uit '64 wordt het als volgt omschreven: *'In het uiterste zuiden van Tenerife is de natuur nog gebleven zoals ze was in de eerste dagen der schepping. (...) In enkele uren zal de naar rust hunkerende toerist zich dan van het woelige westerse leven kunnen begeven naar een bijbels landschap waar de tijd bleef stil staan en waar alleen de schaduwen der kamelen en die van hun begeleiders, zware vrachten op het hoofd torsend, zich tegen de einder aftekenen.'* (Bourdeaud'huy, 1966) Tabel 3 behandelt volgende betekenisssystemen: transport:

voetganger/auto; eten: feest/noodzaak; kledij: toerist/functie; entertainment: festival/culturele uitstap; sociale controle: gemeenschap/verplichting; economie: kapitalisme/ transitie; architectuur: modernisme/burgerlijk; politiek: dictatuur/ democratie; landschap: macht/onmacht.

Afbeelding 25: Ten Bel. (1994). Brochure, waar visueel het contrast tussen België en Tenerife (Maravilla) in beeld wordt gebracht. [Foto]. Archief Huygen-Aertbeliën.

Tabel 3. Samenvatting van socio-spatiale codes en tegenstellingen tussen Ten Bel en België

Teken	Ten Bel ('60-'70-'80)	België ('60-'70-'80)
Transport	Voetganger/fietser: wandelen in groep, met een kleine kaart je weg zoeken in het park. Een treintje (op benzine!) rijdt op geregelde tijdstippen door het park. Kleine wandelwegen verbinden de gebouwde ruimtes met elkaar.	Auto: Het gebruik van de auto neemt steeds toe. Woon-werkverkeer en kleine uitstappen met de familie. Massavervoer voor functioneel gebruik.
Eten	Feest: Eten wordt gevierd. Op het park zijn er verschillende eetgelegenheden en bar-gelegenheden waar gedronken en gevierd kan worden.	Noodzaak: Eten als noodzaak. In functie van het budget. Groeiende invloed moderne grote centra.
Kledij	Toerist: Die kledij is deze van de toerist. Vrijetijds-kledij wordt aangeraden. Middeklasse-outfit als uiting van stijl. (Als men het zwembad verlaat moet men wel een kledingstuk aandoen en in de eetgelegenheden verwacht men formele kledij.)	Functie: kledij staat in functie van het alledaagse leven en werk. Carrière georiënteerd.
Entertainment	Festival: Speelse structuur van een klassieke stad. De gebouwde omgeving voorstellen als plezier om in rond te dwalen. Participatie met anderen in een verscheidenheid van activiteiten. In de avond verschillende bars met activiteiten.	Culturele uitstap: Passief, gecommercialiseerde activiteiten met weinig keuzes. Cultuur als koopwaar en bepaald door cultuurkenners.
Sociale controle	Gemeenschap: de waardigheid van de menigte is de enige beperking op gedrag. Werknemers socialiseren het individu als onderdeel van het publiek en als deelnemer van de show op Ten Bel.	Verplichting: in functie van arbeidsverhoudingen, de staat en zijn controlemechanisme; op individualistische basis uitgeoefend, socialisatie door conformisme

Economie	Kapitalisme: eens het ingangsticket is gekocht wordt geld gereduceerd tot tickets. Keuzes worden aangeboden als op een marktplaats, waar de illusie van overvloed geldt. Formules van half en vol pension.	Transitie: Opgang van winstmaximalisatie en economische transitie. Geldaccumulatie in functie van status.
Architectuur	Modernistisch: Betonarchitectuur. De kleine 'hut' (villa of appartement) is symbolisch en iconisch geladen. Het leven speelt zich buiten af, maar toch met het comfort van thuis in een radicaal moderne setting. (kitchenette, salon, uitgeruste badkamer)	Burgerlijk: Woningen met functies als status en bescherming. Functioneel en conformistisch. (Van Herck, K. & Avermaete, T. (red.), 2006: 194-201)
Politiek	Dictatuur: Het bedrijf beslist over de ontwikkelingen van het park. Eigenaars worden op de hoogte gebracht van beslissingen die hun investering aangaan. Vanaf de jaren '80 ontstaat een openlijk conflict met sommige eigenaars.	Democratie: Beslissingen worden genomen door vertegenwoordigers van het volk in een gemystificeerd proces van beleid. Grote politieke omwentelingen in staatsstructuren.
Landschap	Macht: Het Zuiden van Tenerife is een kaal en droog landschap. Het landschap wordt gecultiveerd tot oase, land van Eden.	Onmacht: Landschap onderworpen aan de wetten van het kapitaal en technologie. Verschuiving van landbouw naar andere economische sectoren.

Transport: Voetganger/auto

Ten Bel was in haar begindagen autovrij. Bezoekers laten hun auto in Zaventem achter en zijn bij de landing op Tenerife afhankelijk van de touroperator. Eens aangekomen in het park maakt hij geen onderdeel meer uit van de ervaring. Kortom Ten Bel als een afgelegen eigen wereld, waar de buitenwereld nog geen vat op heeft. Het stedelijke leven is er beperkt tot het terrein zelf waar iedereen opnieuw wandelaar wordt. Het grijpt op die manier terug naar de dorpscultuur uit de jaren '60. Het zeezwembad, het zwemmen in de Atlantische oceaan, enkele cafés, restaurants en avondactiviteiten moeten de bezoekers entertainen. Er is nog geen sprake van andere urbanisaties of een noemenswaardige secundaire economie van supermarkten, handelscentra enzovoort. In groot contrast hiermee staat de Belgische ruimtelijke ordening. Dorpen worden verbonden met grote gewestwegen, autostrades en vlieghavens worden uitgebreid of aangelegd. De ruimtelijke ordening is er eerder een van wanorde, iets waar we de dag van vandaag nog mee geconfronteerd worden. (Youtube, 2013: *'Men zegt dat België het lelijkste land ter wereld is.'*) De utopische en groene wandelomgeving van Ten Bel wordt dan ook keer op keer als troef uitgespeeld in de verschillende brochures. In de jaren '70 en '80 wordt de auto steeds meer gemeengoed. Wandelen, fietsen in het vakantiedorp blijft de norm.

De opkomst van de commerciële luchtvaart in Europa is voor Ten Bel ook van groot belang. Net zoals de Transcontinental Railroad aan het einde van de 19de eeuw in Amerika Oost en West met elkaar wist te verbinden en economische en sociale vooruitgang met zich meebracht, zo trekt de commerciële luchtvaart in Europa een toeristische industrie op gang zonder voorgaande. De verdere uitbouw van autowegen en luchthavens zullen ervoor zorgen dat afgelegen gebieden meer en meer bereikbaar

worden. Bezoekers van Ten Bel komen in die begindagen aan met een DC-3 op Los Rodeos. (Afbeelding 26) In '78 zal de nieuwe vlieghaven '*Reina Sofia*' opengaan op Tenerife Zuid wat bij aanvang een zegen en later een vloek zal zijn voor Ten Bel. Het hotelcomplex is ontworpen om winst te maken door in te spelen op de fantasieën en verlangens van consumenten en potentiële kopers. Dit winst oogmerk van de toeristische-sector vernietigt op het einde alle plaatsen van schoonheid. (Mishan in Urry, 2002: 40)

Afbeelding 26: (Boven) Vissers, K. (1976). Afbeelding DC-3 van Spantax. [Foto].

Archief Vissers - V. Huygen.

(Onder) Afbeelding van de vluchten in opdracht van touroperator Ten Bel. (z.d.)

Sobelair - Caravelle 3. www.luchtzak.be/forums/viewtopic.php?t=40405, opgehaald op 25 mei 2016.

Eten: feest/noodzaak

Het eten op Ten Bel is in het begin zeer eenvoudig. De eerste lokale eetgelegenheid (Afbeelding 27) was gelegen op de Bellavista waar men gebraden kip of entrecote kon eten. Naarmate de toeristen toenamen en het park groter werd zullen er meer en meer eetgelegenheden bijkomen en zal het eten in het teken van overvloed staan. (Afbeelding 28) Elk nieuw complex kreeg zijn eigen bar, restaurant en er werden kookworkshops georganiseerd waar de plaatselijke eetcultuur in de verf werd gezet. Eten is deel van de ervaring op Ten Bel, het is een beloning na een harde dag zwemmen, wandelen en andere activiteiten. Elk appartement of villa is ook voorzien van een kleine keuken. (Afbeelding 10) In een kleine winkel gelegen aan het huidige Eureka complex kon men zijn basisboodschappen doen. In België staat eten in functie van het consumeren en tijd besparen. De wagen wordt meer en meer gebruikt om naar supermarkten te gaan die vanaf de late jaren '50 in opmars zijn. In '75 zal de vestigingswet het aantal supermarkten exponentieel doen groeien. (Vlaamse gemeenschap, 2014) In '81 zal het commercieel centrum op Ten Bel opengaan. Vijvenveertig winkels en een - weer naar Amerikaans voorbeeld - ingerichte supermarkt voorzien nu in alle basisbehoeften. (Afbeelding 29) De betekenis van dit centrum valt dan ook niet te onderschatten omdat het tevens het sluitstuk (samen met de bouw van Alborada '87) moest vormen van het vakantiedorp met de omliggende omgeving. Ten Bel creëert op die manier een iconische status voor zichzelf. De toren en de ingang van het park bakent een utopische plaats af.

Afbeelding 27: (Links) Huygen, H., (1968). Zicht op de Kiosk. De eetgelegenheid op Bellavista. [Foto].

Archief Van den Driessche - H. Huygen

(Rechts) Vissers, B., (2015). Zicht op de voormalige kiosk. Momenteel een aparte wooneenheid. [Foto].

Afbeelding 28: (Links) Huygen, V. (1976). Feestelijk buffet aan het zee zwembad. [Foto]. Archief Vissers – V. Huygen.

(Rechts) S.S. Becker. (z.d.). Kookteam. [Schermabbeelding].

Opgehaald van 'Ten Bel Fotos para el recuerdo' op 15 mei 2015

Afbeelding 29: (Links) Onbekend. (z.d.). Toren Ten Bel en commercieel centrum onder de fontein (vermoedelijk '81.)

[Schermabbeelding]. Opgehaald van 'Ten Bel fotos para el recuerdo' op 15 mei 2015

(Rechts) Vissers, B., (15 juli 2015). Zicht van in het commercieel centrum op de toren. [Foto].

Kledij: toerist/functie

De juiste kledij op Ten Bel is die van een toerist. Nochtans probeert men continu de bezoekers te wijzen op de vestimentaire codes die in acht moeten genomen worden. (Afbeelding 30) Zo dragen de meeste mensen overdag gewone vrijetijdskledij, 's avonds kleed men zich om als men uit eten gaat. Ook aan het zwembad gelden er regels die duidelijk moeten maken dat er consensus heerst over de normen en waarden die hier gelden. (Afbeelding 31) In België is de kledij steeds gericht op carrière, status en het dictaat van de mode-industrie. Klassenverschillen zijn af te leiden uit wat je draagt. Op Ten Bel zijn de regels losser maar men probeert iedereen aan te manen om zich te kleden 'zoals dat hoort'. De status van het park hangt immers nauw samen met de vestimentaire codes van haar bezoekers. Zo is ook luid roepen aan het zwembad of lopen uit den boze in het Maravilla complex (cfr. Pure Luxe). Het Ten Bel personeel draagt, afhankelijk van zijn functie, bijpassende kledij wat de uitstraling van het hotelcomplex in de verf moet zetten. (Afbeelding 32)

Afbeelding 30: Vissers, B. (11 juli 2015). Ingang van het voormalige restaurant Maravilla.
Momenteel autoparking [Foto].

Afbeelding 31: (Links) V. Huygen, (1976). Kledij in Bar Jonas bij het zeezwembad. [Foto]. Archief Vissers – V. Huygen.

Afbeelding 32: (Links) Ten Bel (1994) Reisbrochure personeel draagt kledij, afhankelijk van hun taak. [Foto].

Archief Aertbeliën – I. Huygen

(Midden) Ten Bel, (1995). Reisbrochure: personeel is eigen kledij. [Foto]. Archief Aertbeliën – I. Huygen

(Rechts) Ten Bel, (1995). Reisbrochure: toeristen in Bar Honolulu, Maravilla. [Foto]. Archief Aertbeliën – I. Huygen

(Onder) Smets, H. (1986). Beeld van de wandelwegen. [Foto]. Archief H. Smets

(Onder rechts) Huygen. P., (1988) Nabij Maravilla. [Foto]. Archief P. Dinet

Entertainment: Festival/culturele uitstap

Heel het park is erop gericht om iedereen zoveel mogelijk activiteiten aan te bieden. Van liveoptredens, shows, duikexcursies, bingoavonden, sauna en massage, pingpong, bowling, windsurfen, tennis, minigolf, petanque, biljarten, speeltuinen, kindercircuit met elektrische autootjes en bootjes, een kinderlocomotief, excursies, een botanische wandeling, winkels, bars en een discotheek. Het '*Tourist town*' draait daarmee op volle toeren. De hele ruimte is erop gericht om iedereen te entertainen. Toeristen worden actief betrokken bij de activiteiten. De toerist kan op zoek gaan naar de verschillende activiteiten die her en der verspreid liggen in het park. (Afbeelding 27-30) Op Ten Bel heerst een sfeer van vrijheid door de combinatie van spel, avontuur en onafhankelijkheid. In België wordt het populaire culturele leven bepaalt door de politieke voorkeur van de toeschouwer. Vanaf de jaren '60 zet de ontzuiling zich in maar culturele participatie blijft verzuild tot ver in de jaren '80. (Witte, Craeybeckx & Meynen, 2005:

292-294) Het culturele leven blijft eerder voorspelbaar en conformistisch. Dit in tegenstelling tot de festivalsfeer in het park. De bezoekers worden actief betrokken in activiteiten zoals avondspektakels, de botanische wandeling of de verkiezing van 'Mister Ten Bel' verkiezing. (Afbeelding 33)

Afbeelding 33: (Boven) Van Dam. M., (19 juli 1997). Spektakel op het centrale plein. [Foto]. Archief H. Smets.

(Midden) Smets. H., (maart 1984). Botanische wandeling door J. Smets. [Foto]. Archief H. Smets.

(Onder) Huygen. I., (1976). Verkiezingsaffiche Mister Ten Bel met Michel Huygen links. [Foto].

Archief Aertbeliën – I. Huygen

Sociale controle: Gemeenschap/Verplichting

De sociale controle in het vakantiepark is sterk. Het publiek dat naar Ten Bel komt in de beginnende jaren komt uit de gegoede middenklasse die een vliegreis kunnen betalen en op zoek zijn naar een investering. (Afbeelding 10-11) Hiervoor worden speciale chartervluchten ingezet vanuit Brussel naar Tenerife. De kopers zijn snel overtuigd en kopen vanuit de overtuiging dat ze deel uitmaken van een uniek project. Ook de toeristen die naar Tenerife afreizen komen voor het exotische karakter van het park en onderwerpen zich vrijwillig aan de fantasiewereld die Ten Bel vertegenwoordigt. Het is zich helemaal onderdompelen in het heerlijk niets doen, ver weg van de massa en tussen gelijkgezinden (Urry, 2002: 13). België is het tegengestelde hiervan. Vanaf midden jaren '60 vinden er grote sociale en culturele verschuivingen binnen de samenleving plaats die vanaf '75 volledig zouden doorbreken. (Witte, Craeybeckx & Meynen, 2005: 294-298) Structuren komen meer onder spanning te staan. Alles wordt in het werk gesteld om de sociale vrede te bewaren. De ideologie en staatsmacht staan in functie van het status quo. Wie aankomt op Ten Bel is geslaagd als mens en staat boven de dagdagelijkse sleur en sociale dwang, althans dat is de idee.

Ten Bel is een vakantiepark voor jong en oud. (Afbeelding 34) In elke brochure worden ze opgeroepen om te participeren aan al de activiteiten die het park biedt. De activiteiten op zich zijn daarbij niet het belangrijkste, wel dat iedereen deelneemt. Dit helpt om het groepsgevoel en de sociale controle te bevorderen. Zo is gaan tennissen, gaan eten in de verschillende restaurants of naar het kinderpark gaan niet alleen ontspannend maar zet het iedereen in beweging. De investeerder ziet of zijn investering rendeert en de toerist waant zich in het vakantieparadijs waarvoor hij is gekomen. Door deze continue beweging van bezoekers worden er weinig vragen gesteld over de waarde van de activiteiten an sich. Als er maar beweging is en het park leeft. Bezoekers ondergaan de activiteiten die worden aangeboden en staan amper stil bij de kwaliteit ervan.

Afbeelding 34: (Links) Ten Bel. (1965). Brochure voor het initiatief Ten Bel Lords, gericht op mensen die op pensioen gaan en willen overwinteren. [Foto]. Archief Vissers – K. Huygen

(Rechts) Ten Bel. (1994). Brochure voor het initiatief Ten Bel Lords, gericht op mensen die op pensioen gaan en willen overwinteren. [Foto]. Archief Aertbeliën – I. Huygen

(Onder links) Huygen. P., (1984). Sociale ontmoetingen aan het zwembad. Iedereen kent elkaar en contacten verlopen gemoedelijk. [Foto]. Archief P. Huygen – Dinet

(Onder rechts) Ten Bel. (1980). Brochure met verschillende activiteiten. Gemeenschappelijke activiteiten worden georganiseerd. [Foto]. Archief H. Smets

Economie: Kapitalisme/transitie

Het vakantiepark presenteert zich in alle brochures als een plek van rust en overvloed. Ten Bel is een vakantiepark waar alles mogelijk is. Eens aangekomen in het park kan je genieten van allerhande activiteiten en diensten. Het enige onderscheid is half- of vol pension. Wie de vlucht en het verblijf kan betalen krijgt er heel wat voor terug. De hoeveelheid aan activiteiten, de hotelformules die worden aangeboden zijn aantrekkelijk en het aantal bezoekers stijgt elk jaar. Wel moet er continu geïnvesteerd worden in attracties, activiteiten en infrastructuur om te blijven voldoen aan de groeiende eisen van de markt. Ook het personeel op Ten Bel laat van zich horen aangezien ook zij na '78 gaan eisen voor betere werkvoorwaarden. (Urry; 50-53) Ten gevolge van twee oliecrisissen moeten investeringen uitgesteld worden. (Huygen & Co, 1978) Begin jaren '80 manifesteren de eerste problemen zich met enkele eigenaars. Hierdoor kon het Alborada-complex pas voltooid worden in '87. (Afbeelding 35) Maar

ook de omsluiting van het park om ongewenste bezoekers buiten te houden verloopt niet zoals voorzien en eigenaars beginnen te klagen over de werking van het park en de stijgende kosten voor het algemeen onderhoud. (Pardoen, 40-45; 140-145) Desondanks de problemen blijft voor de meerderheid van eigenaars en toeristen Ten Bel nog steeds een paradijs. In België barst de economische crisis toe in het midden van de jaren '70 ten gevolge van een wereldwijde crisis. Het kapitalistisch systeem zorgt voor grote moeilijkheden in de samenleving en klassenverschillen worden dieper. Het zal de doorbraak inluiden van het neoliberalisme in België. (Witte, Craeybeckx & Meynen, 2005: 335-350)

Architectuur: Modernisme/burgerlijk

Ten Bel heeft een bijzondere relatie met architectuur. De jonge architecten verantwoordelijk voor het ontwerp zijn geïnspireerd door het werk van modernisten Le Corbusier en Mies van der Rohe. De opdracht die ze krijgen is eenvoudig: bouw een '*Tourist Town*'.⁴ De bouwvoorschriften waren beperkt onder het bewind van Franco: geen hoogbouw en 15% van het terrein mocht maar bebouwd worden. (Lek, 1966: 9) Elk onderdeel moest een bepaalde uitstraling hebben maar het park moest een duidelijk geheel vormen. De jonge architecten tekenen een park en geven elk complex een eigenheid. Het geheel wordt verbonden door de laagbouw van de complexen, de omliggende tuinen en wandelwegen. Bellavista is residentieel opgevat; Eureka richt zich op vrijetijds- en kinderactiviteiten (o.a. tennis en gemeenschappelijke barbecue La Calabaza); Carabela ligt in het centrum van het park naast het centrale plein; Frontera en Primavera zijn opgevat als een klein dorp met straatjes en een centrale ontmoetingsplek ideaal voor gezinnen met kinderen; Drago is kleinschalig met zijn eigen winkeltjes; Geminis richt zich op groepen en de organisatie van conferenties; Maravilla is exclusiever en heeft een VIP hotelformule. (Afbeelding 35) Zo heeft elk complex zijn eigen specifieke doelgroep en symbolische waarde gekregen. In '80-'81 gaat het commercieel centrum open en wordt de toren van Ten Bel gebouwd. Dit oriënteringspunt maakt van Ten Bel een stad op zich waar de bezoeker kan genieten van de activiteiten en rust. (Afbeelding 37) Als laatste complex wordt Alborada gebouwd. Het ligt vlak bij het zeezwembad en is gericht op de sportieve vakantieganger. Ten Bel luidde met deze twee laatste bouwwerken het begin in van een postmoderne entertainment cultuur met ideeën geworteld uit het modernisme. (Lonsway, 2009: 80) Het '*Tourist Town*' is dan zo goed als klaar. Enkele projectideeën zijn tegen die tijd opgeborgen. Zo zal Los Guanches (conferentiehotel), het Pueblo la Mancha (Spaans dorp en attractiepark), El templo del Sol (geïnspireerd op de piramide van Guimar), Parque Del Porvenir (toekomstpark met cinemazalen) en Mundo del mar (onderwaterparadijs met restaurant) nooit gerealiseerd worden door het uitblijven van voldoende investeringsmiddelen. (Zie Afbeelding 37) In België zijn woningen eerder een teken van sociale status. De grote verscheidenheid van

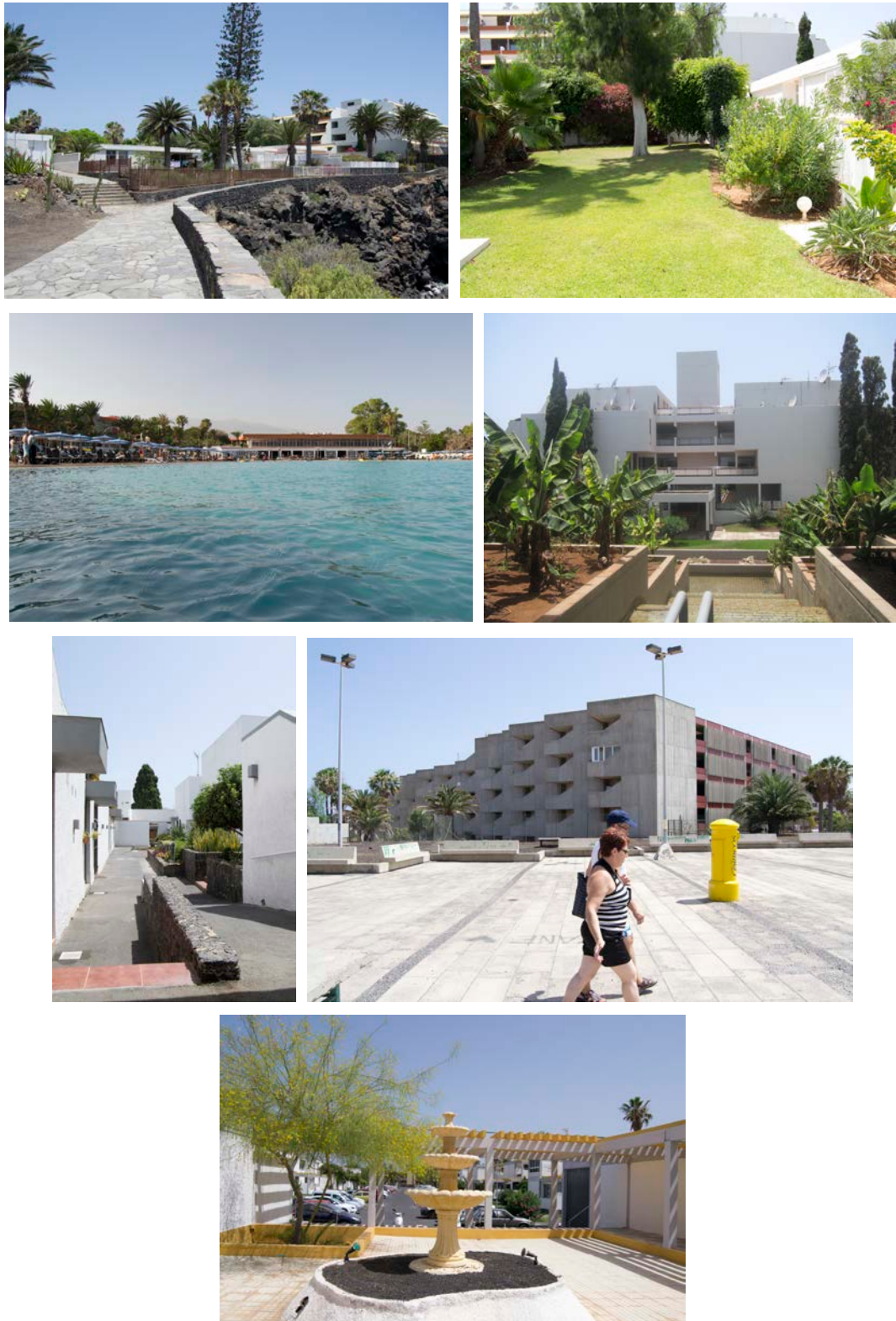
⁴ Persoonlijke communicatie met de architecten van het project op 17 juli 2015.

Opnames beschikbaar maar niet in bijlage getranscribeerd.

architectuurstijlen is kenmerkend. Huizenbouw is amper gereguleerd door bouwvoorschriften of ze worden niet nageleefd. Nieuwe zakelijke en commerciële centra hebben maar één betekenis: voorzien in productie en consumptiepatronen.

Afbeelding 35: (Boven Links) Huygen. H., (1968). Bellavista. [Foto]. Archief Van den Driessche - H. Huygen
 Huygen. V., (1976). Bellavista, Restaurant zeezweembad. Frontera, Eureka, Maravilla. [Foto].
 Archief Vissers – V. Huygen.

Afbeelding 36: Verrykt. J., (12 juli 2015). Zicht op Bellavista. [Foto]. Eigen archief

Coenen, C.P., (12 juli 2015) Tuin Bellavista. [Foto]. Eigen archief

Verrykt. J., (12 juli 2015). Zicht op restaurant en zeezwembad. [Foto]. Eigen archief

Vissers, B., (14 juli 2015). Maravilla. [Foto]. Eigen archief

Vissers, B., (14 juli 2015). Frontera. [Foto]. Eigen archief

Vissers, B., (2015). Alborada, Drago. [Foto]. Eigen archief

Afbeelding 37: (Links) Holiday International Company. (1976). Toekomstplan Ten Bel. [Foto].

Archief Vissers – K. Huygen.

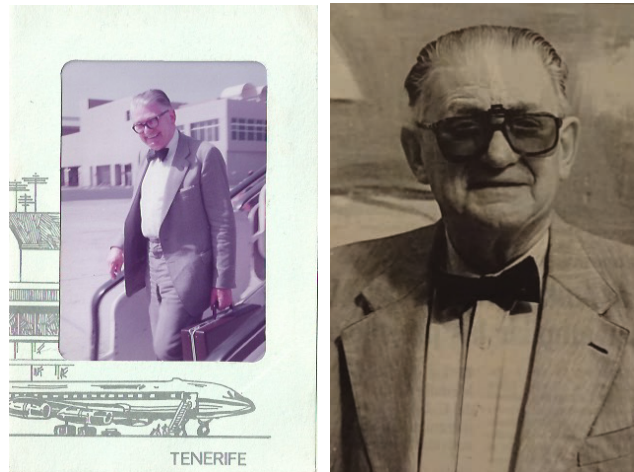
(Rechts) Coenen. C.P., (11 juli 2015). Toren van Ten Bel. [Foto].Eigen archief.

Politiek

De succesvolle lancering van Ten Bel is zonder twijfel toe te schrijven aan Franco's eilandbeleid. De grote leider Franco die met ijzeren hand economische welvaart en vooruitgang brengt, geniet aanzien bij de plaatselijke bevolking en de aanwezige ondernemers. De dood van *'el generalísimo'* in '75 zal de nodige sociale moeilijkheden teweeg brengen in de verdere ontwikkeling van het park. (Heylen, 1990) Op Ten Bel is het *'El Presidenté'* Michel Huygen die tewerkstelling brengt en zorgt voor economische welvaart op lange termijn. (den Houter, z.d.) De persoonlijkheid van Huygen en een sterke wil om te slagen maakt hem gerespecteerd bij de plaatselijke bevolking. De ontwikkeling van het park gebeurt top down. Zo wordt Huygen door de investeerders op handen gedragen als een soort goeroe. Zijn wekelijkse bezoeken aan het park in vlinderdas en pak maken een grote indruk op het publiek. (Afbeelding 38-39) In het vakantiepark is er in de beginperiode nog geen sprake van verschillende klassen, criminaliteit of problemen.

In contrast daarmee staat België. Vanaf de jaren '70 stapelen politieke, sociale en economische problemen zich verder op. België evolueert steeds meer in de richting van een federale staat wat de nodige spanningen met zich meebrengt in de samenleving. Politiek is België in volle transitie, met als hoogtepunt het sluiten van de Egmont – Stuyvenbergakkoorden in '77 en het ontslag van Tindemans. (Witte, Craeybeckx & Meynen, 2005: 437-447) De grote werkloosheid en onzekerheid in eigen land is een aaneenschakeling van afvloeiingen, sociale strijd en economische moeilijkheden. (Witte, Craeybeckx & Meynen, 2005: 335-343). Na de dood van Franco belandt Spanje in een gelijkaardige crisis en

sociale strijd. Na een korte woelige periode in Ten Bel, kan Huygen relatief snel zijn medewerkers terug in de pas laten lopen met enkele milde toegevingen op vlak van tewerkstellingsvoorwaarden. Zijn leiderspositie blijft onaangetast.

Afbeelding 38: (Links) Fotograaf onbekend, (z.d.). Aankomst op Los Rodeos. [Foto]. Archief J. Huygen
(Rechts) Guanache, G., (10 februari 1994) El Dia, Tenerife Sur. [Foto]. Archief M. Van Dam

Afbeelding 39: Smets. H., (1999). Buste op Plaza John Huygen. [Foto]. Archief H. Smets

Landschap

Een ander belangrijk element in toerisme-studies is dat van het landschap als betekenisvol tekensysteem. (Urry, 2002: 3, 55; M. Metro-Roland, 2011: 25) In het boek *Landscape and Power* (2002: 261-290) onderzoekt historicus W.J.T. Mitchell in zijn bijdrage: ‘*Holy Landscape: Israël, Palestine, and the American wilderness*’ hoe het komt dat een landschap drager kan zijn van betekenis, herinnering en macht. Een landschap krijgt zijn ideologische lading door de geschiedenis en deze is nooit onschuldig. Als de geschiedenis van een landschap onleesbaar wordt gemaakt kan het verafgoed worden omdat de ideologische machtsstructuren die eraan ten grondslag liggen als vanzelfsprekend lijken. Het gecreëerde, gecultiveerde beeld van dat landschap kan heel wat politieke implicaties bevatten die we

alleen maar na historische analyse kunnen ontwaren zo stelt Mitchell. Het zijn die mechanismen die we moeten onderzoeken. Op welke manier kunnen we de betekenis van het landschap op Ten Bel dan lezen? (Afbeeldingen 40)

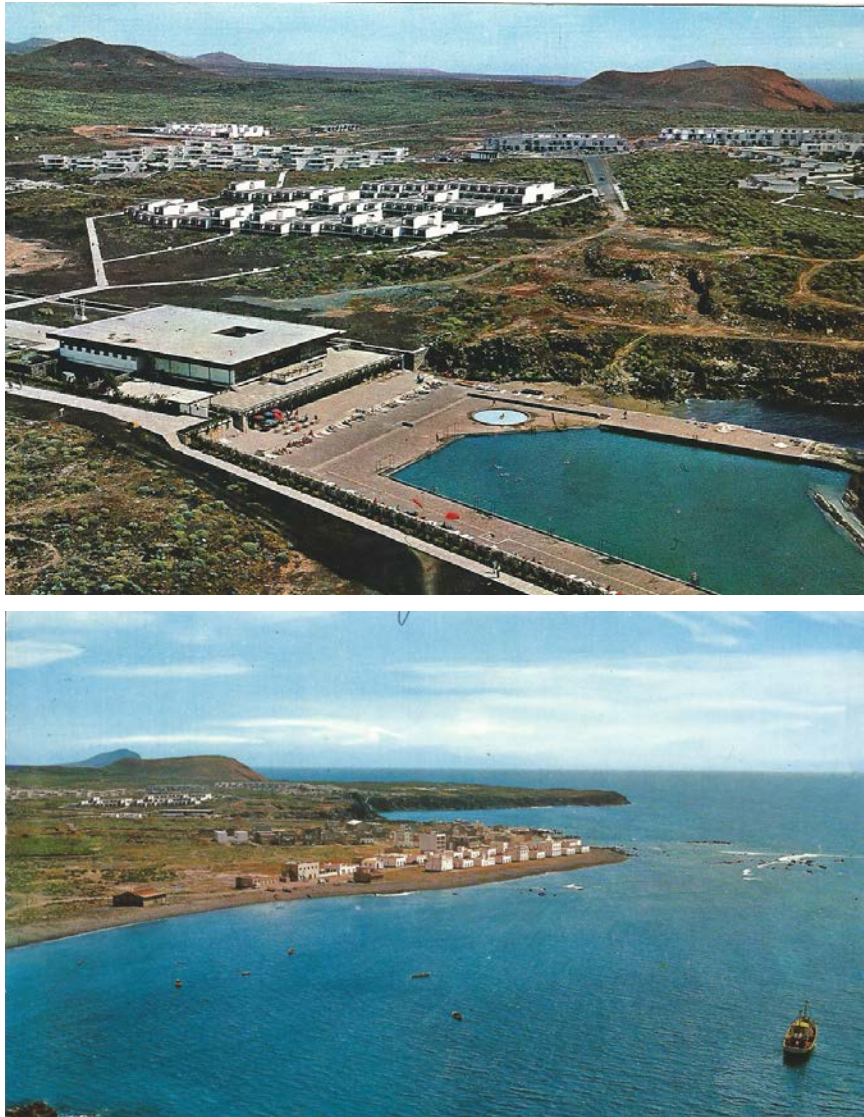

Afbeelding 40: Groeneveld. A., (23 november 1966). Steenwoestijn werd bungalowpark. [Foto].

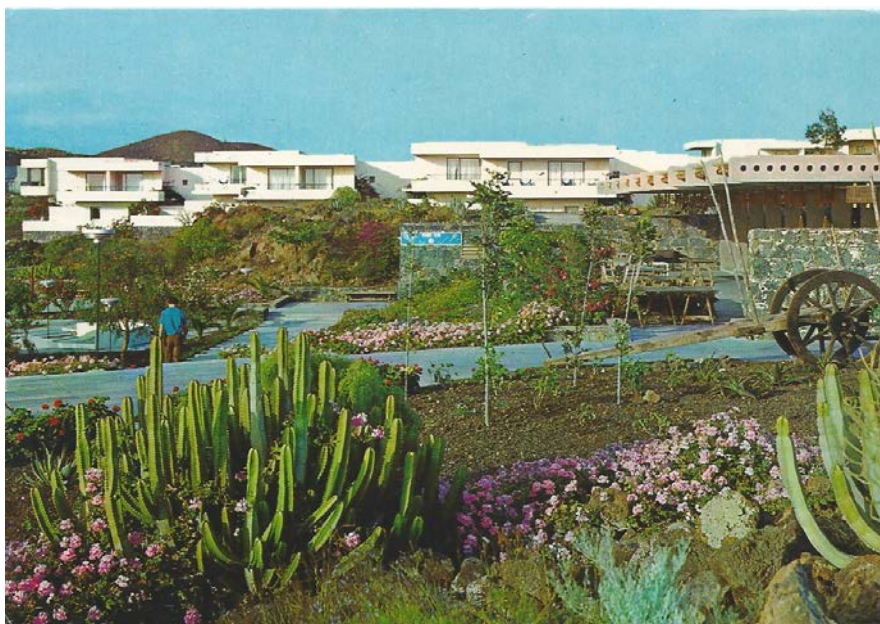
Geraadpleegd van www.leiden.courant.nu/

In een artikel uit de Nieuwe Leidsche Courant uit 1966 lezen we de titel ‘*Steenwoestijn werd bungalowpark*’. Tenerife-zuid heeft aan het begin jaren ‘60 een pittoresk en pastoraal landschap. Geen water, elektriciteit of noemenswaardige infrastructuur. Waar er in ‘64 nog letterlijk niets was, ontstaat er een modernistische zonnestad in ‘66. Waterwegen worden aangelegd om het land te cultiveren en er een oase van te maken. Het is een oude romantische droom die we reeds lang kennen in Europa. De droom naar een authentieke ervaring en een land van Eden. Ten Bel grijpt in haar begindagen terug naar de idee van het gecultiveerde landschap waar we een utopische visie op de toekomst krijgen voorgeschoteld. In de brochure ‘*Canarische indrukken*’ omschrijft Oger Bourdeaud’huy het leven op Tenerife als volgt: “*Het leven verloopt er in Bijbelse eenvoud, verdeeld over arbeid op het veld, huiselijke innigheid, zang en lied.*” (Bourdeaud’huy: 4) Hij beschrijft een land van Eden, een verloren gewaand Atlantis. In aansluiting van Mitchell moeten we ons afvragen of het landschap geen onderdeel is van een idolatrie waar nationale en imperialistisch gedachtengoed in wordt samengebracht, door er een krachtig stereotype van te maken voor massaconsumptie en hysterie? (Mitchell: 270) ‘*Tourist Town*’ komt onder druk te staan rond de jaren ‘80. Als geweld het utopisch vakantiepark begint te teisteren in de vorm van drugdealers en een dodelijk ongeval van een kind is de droom doorprikt. (Pardoën: 2011) De idee om het park te beginnen afsluiten en te surveilleren wordt concreter. Het landschap van Ten Bel verandert onder druk van een internationaal globaal fenomeen verbonden met het discours van imperialisme. (Mitchell: 8) In dit discours is het landschap als vanzelfsprekend onderwerp van progressieve vooruitgang en culturele ontwikkeling. (Afbeelding 41-49) Het wordt daarenboven als een onomkeerbaar en volledig natuurlijk proces voorgesteld. (Mitchell: 17) Vanaf de jaren ‘80 wordt Ten Bel

omgeven door andere hotels en woedt de concurrentie. Tenerife-Zuid is in volle expansie en nabijgelegen centra (o.a. Los Christianos) worden enorm populair. De zon en moderne hotelcomplexen trekken miljoenen toeristen. België heeft een klimaat dat vochtig is. De landbouwstiel die het land in de jaren '50 nog domineert staat onder druk. De ontwikkeling van steden en wegen zorgen voor de opkomst van nieuwe bewegingen op sociaal en ecologisch vlak. Het landschap verliest zijn pastoraal karakter vanaf de jaren '60 in ijlt tempo en wordt vervangen door een sterke industrie en diensteneconomie. (Witte, Craeybeckx & Meynen, 2005: 292)

Afbeelding 41: (Boven) Smets. H., (1968) Zicht op de ontwikkeling van het park. [Postkaart]. Archief H. Smets
(onder) Smets. H., (1968). Zicht op Las Galletas met op de achtergrond Ten Bel. [Postkaart]. Archief H. Smets

Afbeelding 42: Fotograaf onbekend. (1968). Beelden op minigolf en Eureka. [Postkaart]. Archief Vissers – K. Huygen

Afbeelding 43: Nuytten. C., (1977). Beelden van Ten Bel en omliggende delen. [Foto]. Archief C. Nuytten.

Afbeelding 44: Nuytten. C., (1982). Beelden van Ten Bel en omliggende delen. [Foto]. Archief C. Nuytten.

Afbeelding 45: Huygen. V., (1976). Beeld tuin en promenade aan zee van Ten Bel. [Foto]. Archief Vissers - V. Huygen

Afbeelding 46: (Links) Vissers. B., (10 mei 2015). Luchtfoto van Las Galletas. [schermafbeelding]. Eigen archief.
(Rechts) Coenen. C.P., (13 juli 2015). Zicht op Las Galettas van op de Berg Amarilla. [Foto]. Eigen archief

Afbeelding 47: Vissers. B. (13 juli 2015), Park naast Eureka. Waterbassin. Primavera tuin. [Foto]. Eigen archief.

Afbeelding 48: (Links) Verrykt. J., (14 juli 2015). Zicht op wandelweg richting La Ballena. [Foto]. Eigen archief
(Rechts) Vissers. B., (14 juli 2015). Betonnen zitbanken uit het park zijn weggehaald. Wandelweg richting La Ballena.
[Foto]. Eigen archief

Afbeelding 49: (Links) Vissers. B., (14 juli 2015). Zicht op Plaza John Huygen. [Foto]. Eigen archief
(Rechts) Verrykt. J., (13 juli 2015). Zicht op het plein nabij administratief centrum. [Foto]. Eigen archief

5. 'Tourist town' in een bredere context

'The ambitious ideas of modernizers could not be upheld in the arts, or in the sciences or business world. We find ourselves surrounded by the ruins of unfinished, grandiose experiments and consider it a challenge merely to come to terms with the myriad of half-completed modernist projects.'

(Posner: 2013, 11)

In het vorige deel heb ik mij gefocust op de syntagmatische analyse van het park. Laten we nu verder op zoek gaan naar dieperliggende betekenissen of connotaties die het park oproept. Ten Bel is ingedeeld in verschillende complexen en sectoren zoals ik hierboven heb besproken. Na de syntagmatische relaties (bouwstenen) is het tijd om de paradigmatische relaties (Wat is de verbindende factor?) te bekijken aan de hand van de metaforen waarvoor elk deel staat in relatie met het geheel.

In het vakantiedomein is het de gebouwde ruimte die het geheel visueel verbindt. In tegenstelling tot andere vakantiedomeinen die geen specifiek uitgesproken architecturale bouwstijl hebben. Op Ten Bel is er eenheid in architecturale vorm. (Opmerkelijk: de architecten van het complex hebben na Ten Bel geen enkele opdracht meer gekregen uit de toeristische sector.) Desalniettemin wordt elk complex gepromoot als uniek en richt zich op een bepaald doelpubliek. Wat onmiddellijk opvalt echter is dat de associaties die de complexen toebedeeld krijgen arbitrair zijn. Woorden als prinselijk, klasse, vrienden, verfijnd, luxe, exclusief, internationaal, familiaal, vakantievreugde en puur lijken allemaal uit hetzelfde vaatje te tappen. Als algemene noemer kunnen we wel zeggen: voor een select publiek. De namen van de complexen laten weinig aan de verbeelding over. 'Mooi zicht', 'Gevonden!', 'Karveel', 'Drakenbloedboom', 'Tweelingen', 'Grens', 'Lente', 'Wonder' en 'Dageraad' zijn woorden die een betekenis oproepen maar evenzeer inwisselbaar lijken. De benamingen Frontera en Bellavista - letterlijk de grens en 'mooi zicht' - zijn de enige die een verband lijken te hebben met de realiteit. (Afbeelding 50)

Afbeelding 50: Huygen, V., (1976). Beeld tuin en promenade aan zee van Ten Bel. [Foto]. Archief Vissers - V. Huygen
 Afbeelding : (Rechts onder) Smets, H., (1978). Frontera, avondbeeld. [Foto]. Archief H. Smets

Als we de verschillende complexen groeperen naar uitstraling kunnen we Bellavista en Maravilla associëren met oorden van luxe (prinselijk/puur). Frontera en Primavera zijn eerder dorpen op zichzelf en voeren ons terug naar de kleine stadjes met wandelpaadjes en ontmoetingsplekken. Drago en Gemenis zijn dan eerder tweederangsburgers waarvan het zicht op zee hen is ontnomen en op zichzelf zijn aangewezen. Carabella ligt naast het evenementenplein maar heeft ook geen zicht op de zee en is veroordeeld om een kleine enclave te zijn die overal en nergens toe behoort. Alborada is het grote complex waar iedereen zicht heeft op zee of het zeezwembad en waar alles in het teken staat van sport, spel en amusement. Buiten deze complexen zijn er gebouwen en infrastructuur die gedeeld worden. Deze gedeelde infrastructuur staat voor amusement. Er is een amusementspark voor kinderen, een tennisstadion, een mini golf, een commercieel centrum en het uitgaanscentrum La Ballena.

De vraag blijft dus of we een betekenisveld kunnen definiëren dat de verschillende associatieve thema's van elk complex verbindt en eenheid brengt in het geheel van boodschappen. Kortom kunnen we het vakantiedorp lezen als een metafoor voor een tijdsgeest. We weten dat Michel Huygen zich liet inspireren op het Amerikaanse model van de late jaren vijftig. De *'American dream'* gaat hand in hand met het kapitalisme. Ten Bel is ontstaan op het ogenblik dat Europa het Amerikaans kapitalistische model volledig omarmt. In de ideeën en de uitvoering van de verschillende complexen, gespreid over twee decennia, kunnen we de evolutie die het kapitalisme in Europa doormaakt, afleiden. Ik maak hieronder een indeling van de verschillende complexen en de verschillende ruimtes in het park. Vervolgens breng ik ze in verband met een vorm van het kapitalisme.

Complex	Soorten kapitalisme
Bellavista	Durf-kapitalisme
Maravilla	
Eureka	
Carabela	
Drago	
Gemenis	Protectionistisch kapitalisme
Frontera	
Primavera	Imperialistisch kapitalisme
Administratie en	
Commercieel	
centrum	
Alborada	

Heel het vakantiedorp ademt daarmee de burgerlijke ideologie uit die zo kenmerkend was voor het vooruitgangsoptimisme van de jaren '60 en '70. De mythe van durf, ondernemerschap en kapitalisme als sleutels tot succes vormen het recept voor een reeks van nieuwe waarden en normen. Ook in niet uitgevoerde plannen - het cinemacomplex, het Spaans dorp, de replica van de piramides van Güimar, de jachthaven, het onderwaterrestaurant en het vijfsterrenhotel Los Guanches - vinden we deze ideeën terug. De fantasiewereld van Ten Bel leest daarmee als een kapitalistisch fotoalbum. De ideologie van het park wordt dus vertaald in een proces van urbanisatie en vastgoed ontwikkelingen. Die evolutie van het park moet beschermd worden van de omgeving waar meer en meer andere initiatieven zich ontwikkelen. De bouw van de complexen Frontera en Primavera moeten de grens aanduiden en de investeringen veilig stellen. Op die manier staat het symbool voor een protectionistisch kapitalisme. Het administratief centrum, commercieel centrum en Alborada zijn kenmerkend voor het imperialistisch gedachtengoed. Door centralisatie van macht en economische activiteiten krijgt het vissersdorp het signaal dat alles hier gebeurt en nergens anders. De bevolking heeft geen andere keuze dan zich te onderwerpen aan de wetten van het kapitalisme in het imperium Ten Bel.

Ten Bel is natuurlijk niet het enige hotelpark en de voorbeelden over gans de wereld zijn ontelbaar. Een greep uit gelijkaardige initiatieven afkomstig uit Vlaanderen zijn Club Seghers in Estepona (H. Segers, Zuid-Spanje), Sunair en Airtours (van R. van Moerkerke) of het Belroy Palace in Benidorm (Gerard Brackx, Jetair). Vrieze, 2016) Ten Bel is weliswaar grootser opgevat dan bovenstaande concurrenten. Bovendien had het de ambitie om uit te breiden naar het eiland Fuerteventura (een megalomaan project van 10km kustontwikkeling) maar dit project werd nooit gerealiseerd. (Afbeelding 51) Wat opvalt is dat veel van deze initiatieven met veel moeilijkheden te kampen krijgen eens de bezieler van het project wegvalt en de uitvoering van de ideologie versnipperd. Daarnaast evolueren vanaf midden jaren '80 de verwachtingen van de toeristen en is het voor de grote complexen logistiek en financieel moeilijk om deze verwachtingen in te vullen.

Afbeelding 51: Holiday International Company. (1976) Plannen op Fuerteventura. [Foto].

Archief Vissers – K. Huygen.

5.1 El presidente Michel ‘Ten Bel’ Huygen

Het succes van Ten Bel kunnen we niet los zien van de bezieler van het project, Michel Huygen. Het zijn de persoonlijke waarden van Huygen die deel uitmaken van de betekenaars die we terugvinden in zijn ‘*Tourist town*’. Het is belangrijk om zowel zijn leven als ideeën onder de loep te nemen. Net zoals bij Walt Disney lijkt Huygen’s ondernemersdrang voort te komen uit een nostalgisch verlangen naar het kleine dorpsleven van zijn jeugd. Huygen werd geboren in het boerendorp Hoevenen in 1916. Ten Bel bevat twee verschillende betekenisssystemen: enerzijds de ideologische representatie van het kapitalisme en anderzijds de persoonlijke noodzaak tot creëren en ondernemersdrang. Het park kunnen we lezen als een geheel van metaforen van iemand die opgroeit in de Vlaamse poldergrond en probeert om daaraan te ontsnappen. Eerder had Huygen al ondernemingen als Arel radio’s en Didak polyester opgericht en succesvol verkocht. Zijn nieuwe investering op Tenerife Zuid bleek een opportuniteit voor de opkomende markt van het toerisme. Ten Bel staat daarbij symbool voor het kleine dorp Hoevenen dat hij achter zich heeft gelaten. Het vakantiedorp is *zijn* dorp en dat moest iedereen geweten hebben. Een administratief en commercieel centrum met eigen klokkentoren moesten het park een identiteit geven van een eigen enclave beheerd door een man ‘*El Presidente*’. (Afbeelding 52-53) Het kleine dorpsleven wordt verheerlijkt en in eenzelfde beweging verwijst het naar een nieuwe wereld vol mogelijkheden. Het contrast met Hoevenen kan nauwelijks groter zijn. In onderstaande tabel plaats ik beide leefwerelden tegenover elkaar: de Vlaamse dorpscultuur (‘20,’30,’40) tegenover het vakantiepark Ten Bel (‘60,’70,’80).

Afbeelding 52: (Links boven) Verrykt. J., (15 juli 2015). Zicht op commercieel en administratief centrum.

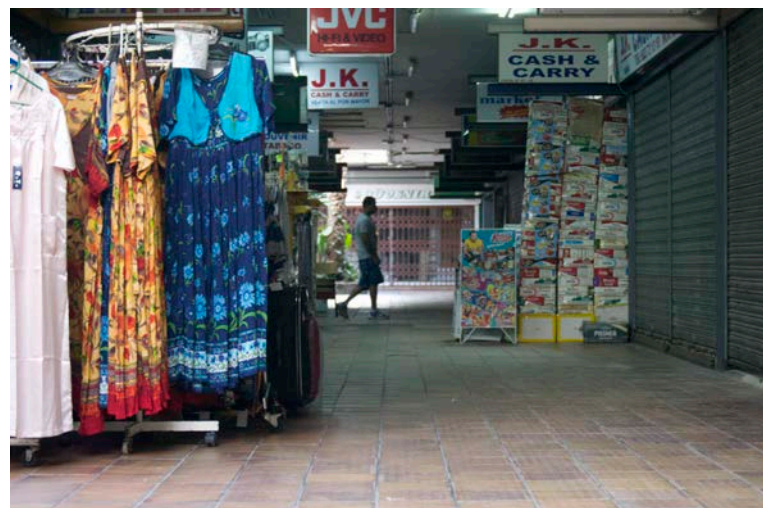
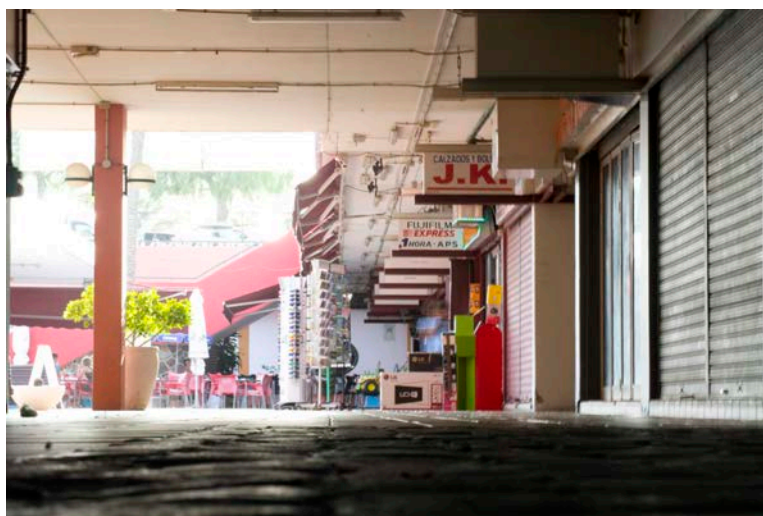
(Rechts boven) Vissers. B., (13 juli 2015). Ingang administratief centrum [Foto]. Eigen archief.

(Midden links) Vissers. B., (15 juli 2015). In het administratief centrum. [Foto]. Eigen archief.

(Midden rechts) Vissers. B., (15 juli 2015). In het administratief centrum. [Foto]. Eigen archief.

(Onder links) Vissers. B., (15 juli 2015). In het administratief centrum. [Foto]. Eigen archief.

(Onderrechts) Vissers. B., (15 juli 2015). In het administratief centrum. [Foto]. Eigen archief.

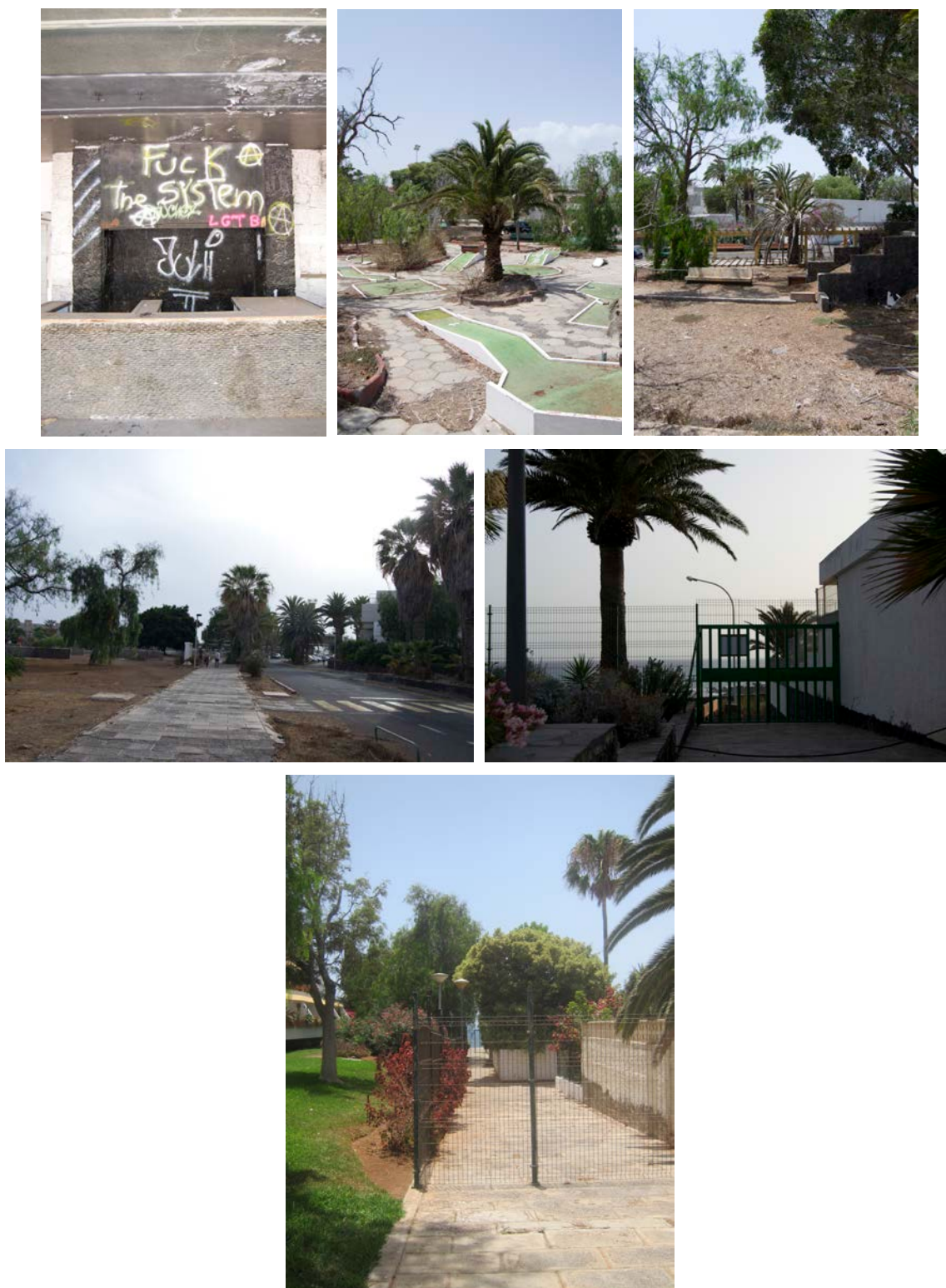

Afbeelding 53 (Boven) Vissers. B., (13 juli 2015). Doorgang naar het park. [Foto]. Eigen archief.
(Midden) Coenen. C.P., (13 juli 2015) Winkels in het commercieel centrm [Foto]. Eigen archief.

Tabel 5: Metaforen

Teken	Ten Bel	Hoevenen 1916-1940
Transport	Voetganger: Dromen en avontuur. Treintje vorm.	Tram, boerenkar, eerste auto's en fiets.
Entertainment	Festival: Dromen van het eeuwige dorpsfeest.	Culturele uitstap: het café waar iedereen elkaar kent
Sociale controle	Gemeenschap: Dromen van gelijkheid in vrijheid.	Dwang: Kerk/ Dorpsplein. samenkomst onder sociale druk.
Economie	Kapitalisme: dromen van overvloed.	Kapitalisme: De plaatselijke winkel met beperkt aanbod.
Politiek	Dictatoriaal: dromen van een spectaculaire carrière als burgemeester van je eigen dorp.	Democratie: Gemeentehuis met vertegenwoordigers.
Landschap	Macht: Tochten, uitstappen, wandelen: Dwalen en ontdekken in vrijheid.	Onmacht: in functie van het alledaagse. Wonen en werken.

De verschillende delen op Ten Bel lezen als metaforen van een verloren kindertijd. Ten Bel met zijn luxueuze complexen, feestzaal, eigen klokkentoren, dorpsplein voor avondshows, administratief en commercieel centrum, treintje, kinderparadijs en wandelwegen roepen een utopische visie op. Een nieuw en beter dorp dan Hoevenen ooit is geweest en zal zijn. Het commercieel en administratief centrum zijn het kernstuk met iconische waarde die de realiteit van dit (fantasie) vakantiedorp moeten affirmeren. Het is het gemeentehuis en de centrale marktplaats van het Vlaamse dorp. Ironisch genoeg, zijn het net deze twee elementen, die het verval van het vakantiedorp tot op vandaag pijnlijk illustreren. Na het failliet van Ten Bel werden de complexen opgedeeld en gescheiden verkocht. De gedeelde infrastructuur wordt overgelaten aan haar lot en de droom wordt doorprikt. Waar alles is begonnen, op een stuk onvruchtbaar niemandsland dat moest bewerkt worden om te groeien, eindigt cynisch genoeg ook alles. De open ruimtes tussen de verschillende complexen gaan verloren en de wandelwegen doorheen het park worden abrupt afgesneden van elkaar. (Afbeelding 54) Eigenaars weigeren nog langer de stijgende kosten te betalen van het noodzakelijk onderhoud en de spiraal van verval wordt verdergezet. Het is daar waar het verval van een tijdsgeest zich inzet, in het landschap van Ten Bel. De poldergrond van Hoevenen is vervangen door de opnieuw schrale grond van een lava-eiland in de Atlantische oceaan.

Afbeelding 54: (Boven) Vissers. B., (13 juli 2015). La Calabaza, bbq ontmoetingsplek. [Foto]. Eigen archief.

(Midden) Vissers. B., (13 juli 2015) Minigolf [Foto]. Eigen archief.

(Midden) Vissers. B., (13 juli 2015) Zicht op kindertrein-station [Foto]. Eigen archief.

(Midden) Verrykt J., (12 juli 2015) Weg naast centraal plein [Foto]. Eigen archief.

(Midden) Coenen. C.P., (12 juli 2015) Afgesloten promenade naast Bellavista [Foto]. Eigen archief.

(Midden) Vissers. B., (15 juli 2015) Afgesloten promenade tussen Bellavista en Maravilla [Foto]. Eigen archief.

6. Conclusie

Ten Bel was ooit een visionair, ideologisch en zelfs utopisch dorp. Het symboliseerde de waarden van de opkomende middenklasse met kleinburgerlijke moraal en verlangen naar een betere versie van het Vlaamse dorp waaruit ze zelf vandaan kwam. Bij aanvang vonden ze dat dorp bij een ondernemer die uit diezelfde Vlaamse poldergrond kwam en dezelfde normen en waarden had als zij.

In de syntagmatische analyse heb ik aangetoond dat de tekensystemen tussen Ten Bel en België verschillend waren in de beginperiode van het park. Vakantie en vrije tijd was een koopwaar voor een gegoede klasse. Een elitair publiek dat de kans had om te reizen en te investeren in de zon. In grote getalen zakten ze af naar Ten Bel en kwamen op avontuur in de exotische Tuin van Eden. Het succes was enorm en met de exponentieel groeiende economie werd het park alsmaar groter. Het publiek vliegt massaal naar Ten Bel en beleeft er mooie zomers. De welvaartstaat wordt geboren en in Tenerife worden de vruchten ervan geplukt.

Door een samenloop van socio-economische en politieke verschuivingen zou tegen eind jaren '70 en begin jaren '80 de eerste scheurtjes komen in de Ten Bel's betonarchitectuur. Vanaf midden jaren '80 zien we dat de problemen zich opstapelen en er verschillende pogingen worden ondernomen om het dorp af te sluiten van de buitenwereld. De verbeterde versie van het Vlaamse dorp komt onder druk te staan en blijkt moeilijk om hand te haven. België zat veel sneller in woelig water en had tegen dat de eerste barsten in het vakantiedorp zich vertoonden, al een heel proces van verandering erop zitten.

In de paradigmatische analyse plaats ik de evolutie van het kapitalisme en de persoonlijkheid van Huygen tegenover de gebouwde ruimte van het vakantiepark. Ten Bel representeert een kapitalistische ideologie en de visie van haar bedenker. Ten Bel heeft dus veel gelijkenissen met Disneyland. Er werd een nieuw dorp gebouwd in de stilte van de Atlantische oceaan. Door het kapitalistisch systeem te verheerlijken kon Ten Bel ontstaan en werden haar ambities in ijltempo gerealiseerd. België daarentegen moesten na de oorlog helemaal heropgebouwd worden en kleine dorpen verdwenen. Nieuwe huizen, industrieën en technologieën kwamen in de plaats en er moest dus afstand genomen worden van het dorp en zijn sociale orde. Is de eenzijdige kritiek vandaag de dag op het massatoerisme in het algemeen en Ten Bel in het bijzonder terecht? Terwijl we allemaal verantwoordelijk zijn voor het verdwijnen van het Vlaamse dorp.

De evolutie van de gebouwde ruimte in het park, staat symbool voor een alsmaar groter kapitalistisch omvattend systeem. Waar in de beginjaren vooral gefocust werd op durf en ondernemerschap, sluit het park zich doorheen de tijd alsmaar meer af van de buitenwereld (protectionisme) en wil het een eiland op zich zelf zijn (imperialisme).

De prijs van het kapitalisme zien we terug in de huidige toestand van Ten Bel. De organisatie en esthetiek die het complex in haar begindagen had is haast niet meer zichtbaar. Wat overblijft zijn restanten van een oude droom. Ten Bel als socio-semiotisch veld is de veruitwendiging van een persoonlijke code met betekenaars van een industrie en ideologie erin verweven. Het roept het oude dorp op waar we toegang tot kregen als we geloofden in het kapitalisme, onze individualiteit opgaven en ons hielden aan sociale conformiteit. Na deze analyse van het *'Tourist town'* moet het duidelijk zijn dat, o ironie, Ten Bel zelf het slachtoffer is geworden van het systeem waar het mee kon ontstaan.

Ik hoop met dit onderzoek een proces op gang te zetten en verder uit te diepen. Ook meer participatief onderzoek naar de huidige Vlaams-Belgische gemeenschap in Tenerife zou tot boeiende resultaten kunnen leiden omwille van het feit dat een heel aantal van de huidige bewoners het park nog in zijn volle glorie hebben gekend. Of zoals een buurman (een leeftijdsgenoot nota bene!) mij onlangs zei: *'Wij gaan elk jaar naar Tenerife. Mijn grootmoeder heeft een appartement op Ten Bel.'* Ik ben er ook van overtuigd dat hier ook nog heel wat boeiend veld-, archief en academische werk uit kan voortkomen.

7. Bibliografie en filmografie

Baudrillard, J., & Nouvel, J. (2014). *Unieke objecten. Architectuur en Filosofie.* [*Les objects singuliers. Architectuur et Philosophie.*] (P. Lepers, Vert.). Zoetermeer, Nederland: Klement-Pelckmans.

Benckendorff, P., & Zehrer, A. (2013). A network analysis of tourism research. *Annals of Tourism Research*, 43, 121-149.

Berger, A. A. (2011). Tourism as a postmodern semiotic activity. *Semiotica*, 2011(183), 105-119.

Bianchi, R. V. (2004). Tourism restructuring and the politics of sustainability: A critical view from the European periphery (The Canary Islands). *Journal of Sustainable Tourism*. 12(6), 495-529.

Bianchi, C. (2011). Semiotic approaches to advertising texts and strategies: Narrative, passion, marketing. *Semiotica*, 2011(183), 243-271.

Bourdeaud'huy, O., (1964). Canarische indrukken: een oord te mooi om er te sterven. [Brochure].

Coenaerts, L., Henderickx, E. & Van den Broeck, J. (1983). *Het ROVAK-model: proeve tot herorganisatie van werk- en vakantietijd.* Antwerpen, België: Ruca.

Corales Suites. (5 september 2016). [website]. Geraadpleegd van <http://www.coralessuites.com/nl/>

den Houter, F., (z.d.). Over beleggen in de zon, zwart geld en andere zaken, *Onbekend dagblad*, p.

Devos, G., (13 maart 2016). Ten Bel: ontstaan en groei [website]. *TNT Magazine*. Geraadpleegd van <http://tenerifeconnect.com/nl/ten-bel-ontstaan-en-groei/>

Gran Canaria. (2015). *Situation of the tourism sector. Year ending 2015.* Geraadpleegd van <http://grancanaria.com/>

Gottdiener, M. (1982). Disneyland A Utopian Urban Space. *Journal of contemporary ethnography*, 11(2), p. 139-162.

I. Heylen, (7.12.1990). Michel Huygen, grossier in vakanties: 'De dood van Franco heeft me bijna de nek gekost', *Humo*, p.

- Hilger, S. (2012-05-14). The Americanisation of the European Economy after 1880. Geraadpleegd van <http://www.ieg-ego.eu/hilgers-2012-en>
- Huygen & Co NV. (september 1978). Waarde eigenaar. [Brief]. Persoonlijke communicatie.
- Lek, H., (23 november 1966). Steenwoestijn werd bungalowpark, *Nieuwe Leidsche Courant*. (p.9) Geraadpleegd van www.leiden.courant.nu/
- Merleau-Ponty, M. (2001). *Le Visible et l'invisible, suivi de notes de travail*. Paris, France: Gallimard.
- McQuire, S. (2013). Photography's afterlife: Documentary images and the operational archive. *Journal of Material Culture*, 18(3), 223-241.
- Metro-Roland, M. M. (2011). *Tourists, signs and the city: The semiotics of culture in an urban landscape*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Lonsway, B., (2009). Making Leisure Work: Architecture and the Experience Economy, New York, USA: Routledge, p. 79-81
- Pauwels, L. (2015). *Reframing visual social science: Towards a more visual sociology and anthropology*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Posner, R. (2011). Post-modernism, post-structuralism, post-semiotics? Sign theory at the fin de siècle. *Semiotica*, 2011. (183), 9-30.
- Pardoen, T., 'Verloren paradijs: Opkomst en ondergang van Ten Bel: het Belgisch vakantiepark op Tenerife. Deel I', Humo, 2011 juli 26, p. 40-45.
- Pardoen, T., 'Verloren paradijs: Opkomst en ondergang van Ten Bel: het Belgisch vakantiepark op Tenerife. Deel II', Humo, 2011 juli 26, p. 140-145.
- Redactie. (22 mei 1991). Michel Huygen (Ten Bel) met pensioen. *De Tijd*. Geraadpleegd van www.detijd.be
- Redactie. (24 januari 1992). Zware straf in beroep voor Ten Bel-direktie. *De Tijd*. Geraadpleegd van www.detijd.be
- Redactie. (4 februari 1992). Ten Bel Touring reageert. *De Tijd*. Geraadpleegd van www.detijd.be

Timmermans, G., (20 februari 2016). *Terreur op Tenerife, de sequel*. [website]. *Apache*. Geraadpleegd van <https://www.apache.be/2016.02.16/terreur-op-tenerife-de-sequel/>

Trends. (2 oktober 2015). *Vlaamse Luxe in Tenerife*. [website]. Geraadpleegd van <http://trends.knack.be/economie/immo/vlaamse-luxe-in-tenerife/article-normal-614085.html>

Urry, J. (2002). *The tourist gaze*. London, England: Sage.

Van den dobbelsteen, R., (24 april 1993), *Hela, vrije tijd, dat is de toekomst dus*. [website]. Geraadpleegd van www.leiden.courant.nu/

Voorontwerp van decreet betreffende het integraal handelsvestigingsbeleid: memorie van toelichting. (30 januari 2015) Geraadpleegd op 15 mei 2016, van http://www.vlaio.be/sites/default/files/mvt20140130_na_ikw_def.pdf

Vriese, G. (2016). 1976. *De Zomer van ons leven*. Antwerpen, België: Houtekiet.

Witte, E., Creaybeckx J. & Meynen, A. (2005). *Politieke geschiedenis van België: van 1830 tot heden*. Antwerpen, België: Standaard Uitgeverij.

Filmografie

Dell, E. Webb Developments, Sun City. []. (16 september 2010). *Del Webb Sun City AZ Promo, The Beginning Part I* [YouTube]. Geraadpleegd van https://www.youtube.com/watch?v=PxZH_WTRVNU

(Producent) Scheppens, I. (Regisseur). (2002) *Histoires: de Congoboot*, [Documentaire]. België: Canvas. Opgehaald van <http://cobra.canvas.be/cm/cobra/videozone/rubriek/mode-en-design-videozone/1.1517869>

Miranda Armas, A., *Fotos Antiquas de Tenerife*. (2015, 21 februari). *1968. Filming of tenbel*. [Youtube]. Geraadpleegd van <https://www.facebook.com/druso.neron.germanico/videos/10203816033340636/>

Struyf, A. (interviewer). (2016, 8 februari). *Herinneringen aan Ten Bel* [TV]. Lybaert, L. (Producent). Via Annemie. Brussel. België: Onbekend.

Het Televisiehuis. (Productie). (22 juli 2013). *“Men zegt dat België het lelijkste land ter wereld is” (1970)* [Youtube]. België: Canvas. Geraadpleegd van https://www.youtube.com/watch?v=_PG4WfhCkM